

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Αναγνώριση τύπων μουσείων, αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων, καθώς και τοποθεσιών πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς

1. Εισαγωγή

Η πολιτιστική κληρονομιά εκφράζεται μέσα από ποικίλες μορφές, όπως τα μουσεία, τα αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία, αλλά και τις τοποθεσίες ιδιαίτερης πολιτιστικής και φυσικής αξίας. Η αναγνώριση και η κατανόηση των διαφορετικών τύπων τους είναι απαραίτητη για τους φοιτητές που θα ασχοληθούν με τομείς πολιτισμού, τουρισμού και προστασίας της κληρονομιάς.

2. Τύποι Μουσείων

Τα μουσεία, σύμφωνα με τον **Διεθνή Οργανισμό Μουσείων (ICOM)**, είναι ιδρύματα που συλλέγουν, διαφυλάσσουν, ερμηνεύουν και εκθέτουν υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του. Κατηγοριοποιούνται σε:

- Αρχαιολογικά Μουσεία:** εκθέτουν αντικείμενα από ανασκαφές, αρχαίους πολιτισμούς και ιστορικές περιόδους. *Παράδειγμα:* Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Ηρακλείου.
- Ιστορικά Μουσεία:** επικεντρώνονται σε γεγονότα, προσωπικότητες και περιόδους της ιστορίας. *Παράδειγμα:* Πολεμικό Μουσείο Αθηνών.
- Λαογραφικά Μουσεία:** παρουσιάζουν στοιχεία της παραδοσιακής ζωής, ήθη, έθιμα και χειροτεχνίες. *Παράδειγμα:* Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.
- Μουσεία Τέχνης:** εκθέτουν έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής και σύγχρονης τέχνης. *Παράδειγμα:* Εθνική Πινακοθήκη, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.
- Επιστημονικά και Φυσικής Ιστορίας Μουσεία:** επικεντρώνονται στη γνώση της φύσης, των επιστημών και της τεχνολογίας. *Παράδειγμα:* Γουλανδρός – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.
- Θεματικά Μουσεία:** αφιερώνονται σε ειδικά θέματα (π.χ. ναυτικό, πολεμικό, βιομηχανικό). Μουσείο Ναυτικής Παράδοσης, Μουσείο Μεταφορών.

Κάθε τύπος μουσείου έχει **διαφορετικές ανάγκες φύλαξης** — άλλο ο αρχαιολογικός χώρος με ανοιχτά εκθέματα, άλλο το εσωτερικό μουσείο με πίνακες και συστήματα

3. Αρχαιολογικά Μνημεία

Τα αρχαιολογικά μνημεία αποτελούν υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος που έχουν σωθεί στο χρόνο.

Κατηγορίες:

- **Προϊστορικά μνημεία:** λίθινα εργαλεία, σπηλαιογραφίες, προϊστορικοί οικισμοί. (π.χ. Σπήλαιο Φράγχθι)
 - **Κλασικά και ελληνιστικά μνημεία:** ναοί, θέατρα, αγορά. (π.χ. Δελφοί, Επίδαυρος)
 - **Ρωμαϊκά μνημεία:** αμφιθέατρα, λουτρά, υδραγωγεία.
 - **Βυζαντινά μνημεία:** εκκλησίες, μοναστήρια, κάστρα. (π.χ. Μυστράς)
-

4. Ιστορικά Μνημεία

Τα ιστορικά μνημεία συνδέονται με σημαντικά γεγονότα, προσωπικότητες ή εποχές.

- **Κτίρια με ιστορική χρήση:** παλάτια, διοικητικά κτίρια, κατοικίες επιφανών προσώπων. (παλάτια, κατοικίες ηγετών)
 - **Μνημεία πολέμων και επαναστάσεων:** οχυρώσεις, μνημεία πεσόντων. (Μανιάκι, Μεσολόγγι)
 - **Σύγχρονα ιστορικά μνημεία:** χώροι που σηματοδότησαν νεότερες ιστορικές εξελίξεις. (χώροι μνήμης, βιομηχανικά συγκροτήματα)
-

5. Τοποθεσίες Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει τοποθεσίες που συνδυάζουν ιστορία, αρχιτεκτονική και κοινωνική σημασία.

- **Πόλεις με ιστορικό κέντρο.** (π.χ. Ναύπλιο)
 - **Παραδοσιακοί οικισμοί.** (π.χ. Πήλιο, Μάνη)
 - **Αρχαιολογικά πάρκα και τοπία.** (π.χ. Δελφοί, Μυκήνες)
-

Επισήμανση: Ο φύλακας σε τέτοιους χώρους πρέπει να διαχειρίζεται **μεγάλο όγκο επισκεπτών** και να **συνδυάζει φύλαξη με καθοδήγηση**.

6. Τοποθεσίες Φυσικής Κληρονομιάς

Η φυσική κληρονομιά αναφέρεται σε τοπία και οικοσυστήματα ιδιαίτερης αξίας.

- **Εθνικοί Δρυμοί** και προστατευόμενες περιοχές. (Όλυμπος, Σαμαριά)
- **Σπήλαια και γεωλογικοί σχηματισμοί**. (Διρού, Περάματος)
- **Λίμνες, ποτάμια και ακτογραμμές με περιβαλλοντική σημασία**. (Πρέσπες, Αώος)
- **Περιοχές με ιδιαίτερη βιοποικιλότητα**.

Ρόλος φύλακα:

Συχνά οι ίδιοι κανόνες προστασίας ισχύουν και για τη φύση και για τον πολιτισμό: πρόληψη ρύπανσης, πυρκαγιών, σεβασμός στο περιβάλλον.

7. Η Σημασία της Διάκρισης

Η σαφής διάκριση και κατανόηση των κατηγοριών βοηθά:

- Στην επιστημονική μελέτη και τεκμηρίωση.
- Στην οργάνωση μέτρων προστασίας.
- Στην εκπαιδευτική και πολιτιστική αξιοποίηση.
- Στην προώθηση του πολιτιστικού τουρισμού.

8. Συμπεράσματα

Η αναγνώριση των τύπων μουσείων, των αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων, καθώς και των τοποθεσιών πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, αποτελεί βασική γνώση για όσους ασχολούνται με την πολιτιστική διαχείριση. Η ταξινόμηση αυτή επιτρέπει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση της ιστορικής και φυσικής μας κληρονομιάς και δημιουργεί τις βάσεις για την αποτελεσματική προστασία και ανάδειξή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Προφίλ και Ρόλος του Φύλακα Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων

1. Εισαγωγή

Τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν ζωντανά κύτταρα πολιτισμού, καθώς στεγάζουν, προστατεύουν και αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομιά. Η ασφάλεια και η εύρυθμη λειτουργία τους στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στον **φύλακα μουσείου ή αρχαιολογικού χώρου**, ο οποίος βρίσκεται στην «πρώτη γραμμή» επαφής τόσο με τα εκθέματα όσο και με το κοινό.

Ο ρόλος του φύλακα δεν περιορίζεται μόνο στη φύλαξη. Είναι πολυδιάστατος, καθώς συνδυάζει ευθύνες ασφάλειας, επικοινωνίας, εκπαίδευσης και πολιτιστικής ευαισθητοποίησης. Ο φύλακας είναι **πρέσβης του πολιτισμού**, όχι απλώς «φύλακας θησαυρών».

2. Προφίλ Φύλακα Μουσείου

2.1 Προσωπικά χαρακτηριστικά

Ένας φύλακας οφείλει να διαθέτει: Ο καλός φύλακας δεν χαρακτηρίζεται μόνο από φυσική παρουσία, αλλά και από **στάση, συμπεριφορά και ήθος**.

- **Υπευθυνότητα** και ακεραιότητα. Διαχειρίζεται αντικείμενα ανεκτίμητης αξίας· η αξιοπιστία του είναι καθοριστική.
- **Επαγγελματισμό** και διακριτικότητα. Αντιμετωπίζει ευγενικά αλλά σταθερά το κοινό, χωρίς να προκαλεί εντάσεις.
- **Επικοινωνιακές δεξιότητες** για αλληλεπίδραση με το κοινό. Πρέπει να εξηγεί κανόνες με σαφήνεια και σεβασμό.
- **Ψυχραιμία** σε καταστάσεις κρίσης (π.χ. ατύχημα, φωτιά). Σε περίπτωση ατυχήματος ή έντασης, λειτουργεί ψύχραιμα, προστατεύοντας ανθρώπους και αντικείμενα.
- **Ευαισθησία στον πολιτισμό** και σεβασμό στα μνημεία. Κατανοεί ότι φυλάσσει όχι «αντικείμενα», αλλά **φορείς πολιτιστικής μνήμης**.

Παράδειγμα: ένα περιστατικό όπου θα δοκιμαζόταν η ψυχραιμία και ο επαγγελματισμός (π.χ. παιδί που αγγίζει έκθεμα, τουρίστας που φωτογραφίζει εκεί που απαγορεύεται).

Ενδεδειγμένες ενέργειες: 1 Διατήρηση ψυχραιμίας και ήπιου τόνου. Ποτέ φωνές ή αυστηρό ύφος. Διατήρηση ουδέτερης, σταθερής φωνής και θετικής στάσης σώματος. Στόχος είναι να εφαρμοστεί ο κανονισμός χωρίς να διαταραχθεί η εμπειρία του επισκέπτη. **Ευγενική υπενθύμιση κανονισμού.**

2. Σε περίπτωση επιμονής: Αν επιμένει, επαναλαμβάνουμε ευγενικά και εξηγούμε τον λόγο του κανονισμού. Αν συνεχίσει, ενημερώνεται ο υπεύθυνος βάρδιας ή ο ανώτερος φύλακας (ποτέ δεν μπαίνουμε σε αντιπαράθεση).

3. ενεργή Παρατήρηση: Ο φύλακας πρέπει να είναι προληπτικά παρατηρητικός. Να βλέπει δηλαδή το περιστατικό πριν εξελιχθεί (προειδοποιεί διακριτικά πριν το παιδί αγγίξει).

Πρόληψη αποτρέπει τη συγκρουση.

4. σεβασμός στον επισκέπτη: Όλοι οι επισκέπτες πρέπει να νιώθουν ότι τους αντιμετωπίζουν με αξιοπρέπεια. Το ύφος πρέπει να δείχνει επαγγελματισμό και ευγένεια, ποτέ ειρωνεία ή 'πεντονη αυστηρότητα.

5. Λάθη: Απότομος ή επιθετικός τόνος ("Σας είπα να μην αγγίζετε"). Επίδειξη εξουσίας ("Εδώ αποφασίζω εγώ"). Αγνόηση του περιστατικού ("Εε δεν πειράζει παιδί είναι"). Δημόσια επίπληξη που προκαλεί ντροπή στον επισκέπτη.

Ο φύλακας είναι το πρόσωπο του μουσείου. Ο τρόπος που θα αντιμετωπίσει ένα μικρό περιστατικό μπορεί να καθορίσει αν ο επισκέπτης θα φύγει με καλή ή αρνητική εντύπωση. Γι' αυτό ψυχραιμία, ευγένεια και επαγγελματισμός.

2.2 Γνώσεις και δεξιότητες

Ο σύγχρονος φύλακας είναι **τεχνικά καταρτισμένος** και **πολιτισμικά ενημερωμένος**. Πρέπει να γνωρίζει:

- Γνώση βασικών κανονισμών λειτουργίας μουσείων: Ώρες, κανόνες συμπεριφοράς, πρωτόκολλα ασφαλείας.
- Εξοικείωση με μέτρα πυρασφάλειας και πρώτες βοήθειες: Βασική εκπαίδευση για πρόληψη και αντίδραση.
- Χρήση τεχνολογικών συστημάτων: Κάμερες, συναγερμοί, έλεγχος πρόσβασης, ενδοεπικοινωνία.
- Ξένες γλώσσες (έστω βασική αγγλική επικοινωνία με τουρίστες (greetings, directions, rules).
- Ικανότητα συνεργασίας με αρχαιολόγους, συντηρητές, καθαριστές, τεχνικούς και διοικητικό προσωπικό.

3. Καθήκοντα και Ρόλος

3.1 Καθήκοντα Ασφάλειας

- **Επιτήρηση αιθουσών και εκθεμάτων.** (διαρκής παρουσία, οπτική επαγρύπνηση)
- **Έλεγχος εισόδου/εξόδου επισκεπτών.** (αποτροπή εισόδου χωρίς εισιτήριο ή με απαγορευμένα αντικείμενα)
- **Εφαρμογή κανονισμών** (π.χ. σεβασμός στα εκθέματα, τήρηση αποστάσεων, περιορισμός φωτογράφισης.)
- **Αντίδραση σε έκτακτα περιστατικά** (πυρκαγιά, βανδαλισμός, ατύχημα).
- **Καταγραφή συμβάντων:** κάθε περιστατικό καταγράφεται σε ειδικό βιβλίο ή αναφορά.

Έμφαση: Η συνεχής **παρατηρητικότητα** είναι δεξιότητα-κλειδί. Ο φύλακας πρέπει να βλέπει χωρίς να «φαίνεται» ότι παρακολουθεί.

3.2 Καθήκοντα Εξυπηρέτησης Κοινού

Ο φύλακας είναι **πρόσωπο υποδοχής και καθοδήγησης.**

- Υποδέχεται με ευγένεια τους επισκέπτες.
- Παρέχει βασικές πληροφορίες για τους χώρους και τις διαδρομές.
- Φροντίζει για την ασφαλή μετακίνηση και τη σωστή ροή.
- Υποστηρίζει άτομα με αναπηρία ή ηλικιωμένους (π.χ. καροτσάκια, ράμπες).

3.3 Εκπαιδευτικός και Πολιτιστικός Ρόλος

- Ενθάρρυνση σεβασμού προς την πολιτιστική κληρονομιά.
- Ενισχύει τη συνείδηση του «σεβασμού προς τα μνημεία».
- Συμμετοχή σε δράσεις ενημέρωσης (π.χ. σχολικές επισκέψεις).

3.4 Ρόλος σε Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης

- Άμεση ενεργοποίηση συστημάτων συναγερμού.

- Κατευθύνει τους επισκέπτες με ηρεμία στις εξόδους κινδύνου.
- Επικοινωνία με την Πυροσβεστική, την Αστυνομία ή το ΕΚΑΒ.
- Βοηθά στην εκκένωση ατόμων με κινητικά προβλήματα.
- Μετά το συμβάν, συμμετέχει στην καταγραφή και αναφορά.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΦΩΤΙΑΣ

Σενάριο: «Ξεσπά καπνός σε μια αίθουσα. Τι κάνεις πρώτο; Ποιες ενέργειες ακολουθούν;»

Ενδεδειγμένη σειρά ενεργειών

1. **Διατηρεί ψυχραιμία και αποτιμά γρήγορα την κατάσταση**
(Πόσο πυκνός είναι ο καπνός, υπάρχει φωτιά ή μόνο ένδειξη; Υπάρχουν επισκέπτες κοντά;). Ο φύλακας πρέπει να κρίνει αν θα παρέμβει ο ίδιος με πυροσβεστήρα ή αν πρέπει να εκκενώσει αμέσως. **Δεν ενεργεί ποτέ χωρίς εκτίμηση κινδύνου.**
2. **Ενημερώνει αμέσως τον υπεύθυνο ασφαλείας ή/και ενεργοποιεί τον συναγερμό πυρκαγιάς**
(Χωρίς καθυστέρηση — είναι προτεραιότητα η έγκαιρη ειδοποίηση όλων.) Πάντα με ηρεμία, ο τρόπος που θα μιλήσει ο φύλακας θα καθορίσει αν θα υπάρξει πανικός. Επίσης ελέγχει να μην γυρίσει κανείς πίσω για προσωπικά αντικείμενα.
3. **Ειδοποιεί την Πυροσβεστική Υπηρεσία (αν δεν έχει γίνει αυτόματα)**
ή φροντίζει να το κάνει άλλος φύλακας αν εργάζεται σε ομάδα.
4. **Κατευθύνει το κοινό με ψυχραιμία προς τις εξόδους κινδύνου**
– χρησιμοποιεί καθαρές εντολές: «*Παρακαλώ κατευθυνθείτε προς την έξοδο με ηρεμία*».
– αποτρέπει πανικό, δίνει προτεραιότητα σε παιδιά, ηλικιωμένους και ΑμεΑ.
5. **Αποφεύγει να προσπαθήσει να σβήσει τη φωτιά, εκτός αν είναι πολύ μικρή και υπάρχει ασφαλής πρόσβαση με πυροσβεστήρα.**
(Προέχει η ανθρώπινη ασφάλεια.)
6. **Ελέγχει, αν μπορεί με ασφάλεια, ότι όλοι έχουν εξέλθει.**
(Γρήγορη ματιά σε αίθουσες, τουαλέτες, διαδρόμους — εφόσον δεν υπάρχει άμεσος κίνδυνος.) **Δεν επιστρέφει ποτέ μέσα αν δεν του το επιτρέψει η Πυροσβεστική.**
7. **Αναφέρει την κατάσταση στις αρχές που καταφθάνουν και στη διοίκηση του μουσείου.**
8. Καταγράφει το συμβάν στο βιβλίο συμβάντων. Αναφέρει τις ενέργειες του και την ακολουθία στον προϊστάμενο. Συμμετέχει σε ανασκόπηση για το τι λειτούργησε και τι όχι (βοηθά να βελτιωθούν οι διαδικασίες για το μέλλον)

Αποφυγή συνήθων Λαθών: 1. Καθυστέρηση ειδοποίησης. 2. Πανικός ή φωνές στους επισκέπτες. 3. Απόπειρα διάσωσης εκθεμάτων πριν την εκκένωση. 4. Άνοιγμα παραθύρων (οξυγόνωση του χώρου ισούται με επιδείνωση φωτιάς). 5. Επιστροφή μέσα πριν το “ΟΚ” από την Πυροσβεστική.

- **Στόχος:** να ξεχωρίσουν οι εκπαιδευόμενοι **τι προηγείται (ειδοποίηση/ασφάλεια ανθρώπων)** και **τι έπεται (αντιμετώπιση πυρκαγιάς/έλεγχος χώρου)**.
- **Κεντρικό μήνυμα:** *Ο φύλακας δεν είναι πυροσβέστης, είναι διαχειριστής ασφάλειας και υπεύθυνος ζωών και εκθεμάτων.*

4. Συνεργασίες

Ο φύλακας δεν εργάζεται απομονωμένα· είναι μέλος μιας **διεπιστημονικής ομάδας**. Η επικοινωνία, η συνεννόηση και η εμπιστοσύνη είναι θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την ασφάλεια και την ομαδική λειτουργία.

- **Αρχαιολόγους:** (ενημερώνεται για την αξία και τις ιδιαιτερότητες των εκθεμάτων, όπως ευπαθεί υλικά, περιοχές υπό αποκατάσταση.) Η συνεργασία εξασφαλίζει πρόληψη ζημιών (π.χ. ο φύλακας πρέπει να γνωρίζει ποιά αντικείμενα είναι πρόσφατα ή ποιά εκθέματα θέλουν ειδική μεταχείριση)
- **Συντηρητές:** (αναφέρει έγκαιρα φθορές, υγρασία ή σκόνη. π.χ. Αν δει υδρατμούς κοντά σε βιτρίνα, ο φύλακας ενημερώνει άμεσα συντηρητή, γιατί μπορεί να σημαίνει διαρροή που θέτει σε κίνδυνο το έκθεμα)
- **Διοίκηση μουσείου:** τηρεί ωράρια, ενημερώνει για προβλήματα υποδομών, προγραμματισμό βαρδιών.)
- **Τοπικές αρχές και υπηρεσίες ασφαλείας:** (σε ζητήματα ασφαλείας και πολιτικής προστασίας. Συνεργασία με Αστυνομία, πυροσβεστική, ΕΚΑΒ για έκτακτες καταστάσεις ή προληπτικούς ελέγχους. Εκπαίδευση και συμμετοχή σε ασκήσεις ετοιμότητας).

Παράδειγμα: Σε περίπτωση έντονων καιρικών φαινομένων, ο φύλακας συντονίζει το κλείσιμο του χώρου και ενημερώνει τη διοίκηση για τυχόν ζημιές.

Ο φύλακας είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα σε όλους τους φορείς προστασίας και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς.

5. Προκλήσεις του Επαγγέλματος

Το έργο του φύλακα είναι υπεύθυνο αλλά συχνά απαιτητικό, καθώς συνδυάζει ευθύνη, ψυχραιμία, παρατηρητικότητα και συνεχή ετοιμότητα.

- Μεγάλη επισκεψιμότητα (πλήθη τουριστών, σχολικές ομάδες, ανάγκη διαχείρισης ροής. Ιδιαίτερα σε τουριστικές περιόδους). Π.χ. Σε έκθεση ο φύλακας ορίζει “γραμμή κίνησης” για τα γκρουπ, εξηγεί με χαμόγελο να μην πλησιάζουν και διατηρεί ορατότητα σε όλους.
- Διαχείριση πλήθους και διαφορετικών εθνικοτήτων. (Πολιτισμικές διαφορές, διαφορετικοί κώδικες συμπεριφοράς)
- Έλλειψη προσωπικού σε ορισμένα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.
- **Σωματική κόπωση:** πολύωρη ορθοστασία, καιρικές συνθήκες σε ανοιχτούς χώρους.
- Ανάγκη συνεχούς εκπαίδευσης (Νέες τεχνολογίες, ψηφιακή φύλαξη, πρώτες βοήθειες, επικοινωνία κρίσεων. Επίσης σε χειρισμό εξοπλισμού ασφαλείας, πρωτόκολλα εκκένωσης και πρώτες βοήθειες, επικοινωνιακές δεξιότητες και διαχείριση κρίσεων)
- Ψυχολογική αντοχή και πίεση (Το επάγγελμα απαιτεί συγκέντρωση, αυτοέλεγχο και διαχείριση άγχους. Οι φύλακες πρέπει να καλλιεργούν ανθεκτικότητα και ομαδικό πνεύμα.
- Εξισορρόπηση ανάμεσα σε ασφάλεια και φιλοξενία (ο φύλακας οφείλει να προστατεύσει τον χώρο χωρίς να δημιουργήσει κλίμα φόβου. σωστή ισορροπία ανάμεσα σε αυστηρότητα και φιλικότητα.)

Συνοπτικό μήνυμα κεφαλαίου

Ο φύλακας μουσείων και αρχαιολογικών χώρων είναι **θεματοφύλακας της πολιτιστικής κληρονομιάς, εκπρόσωπος του μουσείου και υπεύθυνος ασφάλειας** ταυτόχρονα. Ο επαγγελματισμός του, η ψυχραιμία και η πολιτιστική του παιδεία καθορίζουν την **ποιότητα της εμπειρίας των επισκεπτών και την προστασία των μνημείων.**

6. Συμπεράσματα

Ο φύλακας μουσείου και αρχαιολογικού χώρου αποτελεί βασικό κρίκο στην αλυσίδα προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο ρόλος του ξεπερνά τη στενή έννοια της φύλαξης και αγγίζει την εκπαίδευση, την επικοινωνία και την κοινωνική ευαισθητοποίηση. Το παράδειγμα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου δείχνει πόσο κρίσιμη είναι η συμβολή τους τόσο στην ασφάλεια όσο και στην πολιτιστική εμπειρία του κοινού

Ενότητα 3: Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

1. Έννοια της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η πολιτιστική κληρονομιά αναφέρεται στο σύνολο των υλικών και άυλων στοιχείων που έχουν δημιουργηθεί από τον άνθρωπο ή που συνδέονται με την ιστορία, την ταυτότητα και την κουλτούρα ενός λαού. Αποτελεί γέφυρα ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, καθώς συνδέει τις προηγούμενες γενιές με τις επόμενες, προσφέροντας συνέχεια και αίσθηση συλλογικής ταυτότητας. Περιλαμβάνει **υλικά**, **άυλα** και **φυσικά** στοιχεία, τα οποία συνθέτουν την πολιτισμική ταυτότητα ενός τόπου. Η διατήρησή της είναι πράξη σεβασμού προς το παρελθόν και ευθύνη απέναντι στο μέλλον.

Κατηγορίες πολιτιστικής κληρονομιάς:

1. **Υλική πολιτιστική κληρονομιά** Αφορά ό,τι έχει φυσική υπόσταση:
 - Μνημεία, ναοί, αρχαιολογικοί χώροι, κάστρα, παραδοσιακοί οικισμοί.
 - Αντικείμενα τέχνης, αγγεία, γλυπτά, εργαλεία, χειρόγραφα, έργα ζωγραφικής.
 - Μουσειακές συλλογές και εκθέματα.
Παραδείγματα: Ακρόπολη Αθηνών, Ανάκτορο της Κνωσού, Εθνική Πινακοθήκη.
2. **Άυλη πολιτιστική κληρονομιά**, περιλαμβάνει τις εκφράσεις και τις παραδόσεις που δεν έχουν υλική μορφή, αλλά μεταφέρονται από γενιά σε γενιά:
 - Παραδόσεις, γιορτές, τελετές, θρύλοι και προφορική παράδοση.
 - Μουσική, χοροί, γαστρονομία.
 - Παραδείγματα: το Ρεμπέτικο, η Μεσογειακή διατροφή, τα έθιμα του καρναβαλιού.
3. **Φυσική κληρονομιά**, Αφορά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος που έχουν ιδιαίτερη πολιτιστική ή αισθητική αξία:
 - Τοπία εξαιρετικής ομορφιάς ή βιοποικιλότητας.
 - Προστατευόμενοι χώροι, εθνικοί δρυμοί, μοναδικά οικοσυστήματα.
 - Παραδείγματα: Όρος Όλυμπος, Φαράγγι Σαμαριάς, Μετέωρα.

Η κατανόηση αυτών των κατηγοριών είναι βασική για την προσέγγιση της προστασίας.

2. Η Σημασία της Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί **εθνική και ηθική υποχρέωση**. Δεν αφορά μόνο τη διατήρηση αντικειμένων, αλλά τη **διαφύλαξη της ταυτότητας** ενός λαού.

- **Ιστορική σημασία:** Τα μνημεία και οι παραδόσεις λειτουργούν ως ζωντανές μαρτυρίες της ιστορίας ενός έθνους.
- **Εκπαιδευτική αξία:** Διδάσκουν τις νέες γενιές για τις ρίζες τους, ενισχύουν την κριτική σκέψη και καλλιεργούν την πολιτισμική ευαισθησία.
- **Κοινωνική διάσταση:** Δημιουργούν αίσθημα υπερηφάνειας και συλλογικής ταυτότητας.
- **Οικονομική αξία:** Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων για πολλές περιοχές της Ελλάδας.
- **Οικουμενική διάσταση:** Πολλά μνημεία δεν ανήκουν μόνο σε έναν λαό, αλλά σε ολόκληρη την ανθρωπότητα (π.χ. μνημεία UNESCO). Μνημεία UNESCO θεωρούνται παγκόσμια αγαθά – η φροντίδα τους αφορά όλη την ανθρωπότητα.

3. Απειλές προς την Πολιτιστική Κληρονομιά

Η πολιτιστική κληρονομιά συχνά κινδυνεύει από **φυσικούς** και **ανθρώπινους** παράγοντες:

- **Φυσικές καταστροφές:** σεισμοί, πυρκαγιές, πλημμύρες.
- **Περιβαλλοντική φθορά:** ατμοσφαιρική ρύπανση, διάβρωση, υγρασία, όξινη βροχή
- **Ανθρώπινες ενέργειες:** βανδαλισμοί, κλοπές, πόλεμοι, παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων.
- **Αδιαφορία – έλλειψη παιδείας:** η έλλειψη σεβασμού και συνείδησης των πολιτών μπορεί να οδηγήσει σε απώλειες εξίσου σοβαρές με τις φυσικές καταστροφές. Τουρίστες που αγγίζουν εκθέματα, σκουπίδια σε χώρους, παραβίαση κανόνων.

Πίνακας: Απειλές προς την Πολιτιστική Κληρονομιά και Τρόποι Αντιμετώπισης

Κατηγορία Απειλής	Είδος / Παράδειγμα	Συνέπειες	Ενδεδειγμένα Μέτρα Αντιμετώπισης
Φυσικές Καταστροφές	Πυρκαγιά – Βραχυκύκλωμα, κεραυνός, ατύχημα	Καταστροφή υλικών, απώλεια εκθεμάτων, κίνδυνος ζωής	Συστήματα πυρανίχνευσης, εκπαίδευση προσωπικού, σχέδιο εκκένωσης
	Σεισμός – π.χ. ζημιές σε μνημεία Κω (2017)	Ρωγμές, καταρρεύσεις, καταστροφή υποδομών	Αντισεισμική ενίσχυση, στήριξη εκθεμάτων, ασκήσεις ετοιμότητας
	Πλημμύρες / Διαρροές	Μούχλα, διάβρωση, απώλεια αρχαιακού υλικού	Αντλίες, στεγανοποίηση, περιοδικοί έλεγχοι
	Ατμοσφαιρική ρύπανση – Κλιματική αλλαγή	Φθορά μαρμάρων, διάβρωση, αποχρωματισμός	Ελεγχόμενες συνθήκες περιβάλλοντος, μείωση ρύπων, στέγαστρα
	Βιολογικοί παράγοντες – Μύκητες, έντομα, τρωκτικά	Φθορά οργανικών υλικών, αλλοίωση έργων	Καθαρισμός, απολύμανση, προληπτικός έλεγχος

Ανθρωπογενείς Απειλές	Είδος / Παράδειγμα	Συνέπειες	Ενδεδειγμένα Μέτρα Αντιμετώπισης
Πόλεμοι – Συγκρούσεις	Καταστροφή μνημείων (Παλμύρα, Ιράκ)	Ληηλασίες, απώλεια παγκόσμιας κληρονομιάς	Εφαρμογή Σύμβασης της Χάγης, Blue Shield, ασφαλής φύλαξη
Αρχαιοκαπηλία – Παράνομη διακίνηση	Παράνομες εξαγωγές αρχαιοτήτων	Οριστική απώλεια εθνικών θησαυρών	Καταγραφή – τεκμηρίωση, συνεργασία με Interpol, αυξημένη φύλαξη
Αμέλεια – Κακή συντήρηση	Ανεπαρκής καθαρισμός, φωτισμός, υγρασία	Φθορά εκθεμάτων, διάβρωση, αλλοίωση χρωμάτων	Προληπτική συντήρηση, επιθεώρηση συστημάτων,

			εκπαίδευση προσωπικού
Τουριστική πίεση	Μαζικός τουρισμός (Ακρόπολη, Δελφοί)	Φυσική φθορά, ρύπανση, υποβάθμιση εμπειρίας	Περιορισμός επισκεπτών, σήμανση, ενημέρωση κοινού
Βανδαλισμοί – Κλοπές	Σκόπιμη φθορά ή κλοπή εκθεμάτων	Απώλεια ή ζημιά έργων τέχνης	Κάμερες, συναγερμοί, εκπαίδευση φυλάκων, ταχεία αναφορά
Αστικοποίηση – Κατασκευαστικά έργα	Οδοποιία, μετρό, οικοδομές	Καταστροφή αρχαιολογικών στρωμάτων	Προληπτικές ανασκαφές, επίβλεψη από Εφορείες Αρχαιοτήτων
Τεχνολογικοί κίνδυνοι	Κυβερνοεπιθέσεις σε ψηφιακά αρχεία	Απώλεια δεδομένων, παραποίηση στοιχείων	Αντίγραφα ασφαλείας, ασφαλή δίκτυα, περιορισμένη πρόσβαση

Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά	Είδος / Παράδειγμα	Συνέπειες	Αντιμετώπιση
Αστικοποίηση – Εκβιομηχάνιση	Εγκατάλειψη παραδόσεων, επαγγελματών	Εξαφάνιση τοπικών ταυτοτήτων	Εκπαίδευση νέων, τοπικά εργαστήρια, πολιτιστικά προγράμματα
Παγκοσμιοποίηση	Ομογενοποίηση πολιτισμών	Απώλεια γλωσσών, εθίμων, τεχνών	Καταγραφή, ανάδειξη σε UNESCO Άυλης Κληρονομιάς
Έλλειψη φορέων παράδοσης	Μείωση συμμετοχής νεότερων γενεών	Διακοπή συνέχειας παραδόσεων	Διδασκαλία, πολιτιστικά δρώμενα, επιδοτούμενα σεμινάρια

Ρόλος Φύλακα και Πολίτη	Καθήκοντα	Σκοπός
Παρατήρηση και έλεγχος χώρων	Εντοπισμός κινδύνων έγκαιρα	Πρόληψη καταστροφών
Εφαρμογή οδηγιών ασφαλείας	Διατήρηση ασφάλειας κοινού και εκθεμάτων	Άμεση αντίδραση

Ενημέρωση επισκεπτών	Καλλιέργεια σεβασμού και συνείδησης	Μείωση ανθρώπινων φθορών
Συνεργασία με αρχές	Αναφορά περιστατικών, συντονισμός	Αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων

4. Μέτρα Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η προστασία επιτυγχάνεται μέσα από συνδυασμένες προσπάθειες σε πολλά επίπεδα:

1. Νομικό Πλαίσιο

- Εθνικοί νόμοι (π.χ.Ν. 3028/2002 “Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς”).
- Διεθνείς συνθήκες, όπως η **Σύμβαση της UNESCO για την Παγκόσμια Κληρονομιά (1972)**.
- Διεθνείς συμφωνίες κατά της παράνομης διακίνησης αρχαιοτήτων.

2. Φορείς και Οργανισμοί

- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΥΠΠΟΑ)
- Εφορείες Αρχαιοτήτων.
- Διεθνείς οργανισμοί (UNESCO, ICOM, ICOMOS, Blue Shield International).

3. Ρόλος των Μουσείων και των Επαγγελματιών. Οι φύλακες αποτελούν το πρώτο και πιο ουσιαστικό επίπεδο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Είναι τα “μάτια και τα αυτιά” των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων.

- Επιτήρηση των χώρων και εφαρμογή κανόνων ασφάλειας (Συνεχής παρουσία, παρατήρηση ύποπτων κινήσεων, έλεγχος για ενδείξεις φθοράς ή παραβίασης).
- Πρόληψη κινδύνων (Γνώση διαδικασιών για πυρκαγιές, σεισμούς, ιατρικά συμβάντα, κλοπές ή βανδαλισμούς).
- Συνεργασία με το προσωπικό ασφαλείας και τους συντηρητές.
- Παροχή πληροφοριών στους επισκέπτες με ευγένεια και ψυχραιμία.
- Ενημέρωση της διοίκησης για κάθε ασυνήθιστο περιστατικό.
- **Καλλιέργεια πολιτιστικής συνείδησης:** Μέσα από την ευγένεια, τη στάση και την ενημέρωσή τους, οι φύλακες μεταδίδουν στους επισκέπτες τον σεβασμό προς τα μνημεία.

Στόχος: Να αποτελέσουν **ενεργούς διαχειριστές πολιτισμού** και όχι απλώς «φύλακες αντικειμένων» — επαγγελματίες με γνώση, κρίση και πολιτισμική ευαισθησία.

4. Συμμετοχή της Κοινωνίας

- Ενεργός πολίτης – **“πολιτιστικός φρουρός”**: Ο πολίτης ενημερώνει τις αρχές σε περίπτωση φθοράς ή βανδαλισμού σε μνημεία, αποτρέπει αντικοινωνικές συμπεριφορές και προωθεί τον σεβασμό στο δημόσιο χώρο.
- Εθελοντισμός και συμμετοχή σε δράσεις ανάδειξης μνημείων, συμμετοχή σε προγράμματα καθαρισμού αρχαιολογικών χώρων.
- Εκπαίδευση των νέων σε θέματα πολιτισμού: Εκπαιδευτικά προγράμματα που συνδέουν μαθητές με την τοπική τους ιστορία
- **Τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτιστικοί σύλλογοι**: Οργανώνουν προγράμματα ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και τουριστικής προβολής με σεβασμό στην αυθεντικότητα του τόπου.
- **Μέσα ενημέρωσης και κοινωνικά δίκτυα**: Ανάδειξη προβλημάτων, προώθηση καλών πρακτικών, διαδικτυακές καμπάνιες για την προστασία μνημείων

Στόχος: Να καλλιεργηθεί **πολιτιστική συνείδηση** που να μετατρέπει τον κάθε πολίτη σε **φορέα προστασίας και διάδοσης** της κληρονομιάς.

5. Τεχνολογία και Καινοτομία: Η τεχνολογία έχει φέρει επανάσταση στον τρόπο με τον οποίο προστατεύεται, συντηρείται και προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά.

- Ψηφιοποίηση μνημείων και αντικειμένων (3D σάρωση, ψηφιακά αρχεία).
- **Εικονικά και επαυξημένα μουσεία (VR / AR)**: Οι επισκέπτες μπορούν να “περπατούν” σε αρχαίες πόλεις ή να βλέπουν πώς έμοιαζαν τα μνημεία στην αρχική τους μορφή.
- Χρήση συστημάτων ασφαλείας (Κάμερες υψηλής ανάλυσης, αισθητήρες κίνησης, έξυπνα συστήματα ειδοποίησης, θερμικοί ανιχνευτές).
- **Ψηφιακές πλατφόρμες εκπαίδευσης και διάχυσης**: Διαδικτυακές ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά παιχνίδια και ανοιχτά δεδομένα για ερευνητές και πολίτες.

Στόχος: Να εξασφαλιστεί η **μακροχρόνια διατήρηση και παγκόσμια προσβασιμότητα** της πολιτιστικής κληρονομιάς, συνδυάζοντας παράδοση με καινοτομία.

4.1 Νομικό Πλαίσιο

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα βασίζεται σε ένα **πολύ ισχυρό θεσμικό πλαίσιο**, που καθορίζει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τις αρμοδιότητες όλων όσοι εμπλέκονται με την πολιτιστική κληρονομιά — από το κράτος μέχρι τον επισκέπτη.

➤ Βασικός Νόμος: Ν. 3028/2002

«Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»

Αποτελεί τον κορμό της ελληνικής νομοθεσίας για τα αρχαία και νεότερα μνημεία.

Καλύπτει **όλα τα στάδια προστασίας**: εντοπισμό, καταγραφή, φύλαξη, συντήρηση, μελέτη, αποκατάσταση και ανάδειξη.

Κύρια σημεία:

1. Κατηγορίες προστασίας:

- *Αρχαία μνημεία* (έως το 1830): ανήκουν **κατά κυριότητα στο Δημόσιο**.
- *Νεότερα μνημεία* (μετά το 1830): προστατεύονται εφόσον έχουν ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, ιστορική ή καλλιτεχνική αξία.

2. **Απαγορεύεται** η εξαγωγή αρχαιοτήτων χωρίς άδεια.

3. **Υποχρεώσεις πολιτών**: όποιος εντοπίζει αρχαιότητες, υποχρεούται να το δηλώσει στις αρχές.

4. **Ποινές**: προβλέπονται αυστηρές κυρώσεις για κλοπή, φθορά, παράνομη κατοχή ή εμπορία αρχαιοτήτων.

5. **Φύλαξη – Επιτήρηση**: ορίζεται ότι το Δημόσιο μεριμνά για την προστασία και τη φύλαξη των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων, μέσω εξειδικευμένου προσωπικού (όπως οι Φύλακες Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων).

6. **Αρχαιολογικοί χώροι – Ζώνες προστασίας**:

- Ζώνη Α: πλήρους προστασίας (απαγορεύεται κάθε δόμηση ή δραστηριότητα).
- Ζώνη Β: επιτρέπονται ήπιες δραστηριότητες με έγκριση του Υπουργείου.

 Σημείωση: Ο νόμος 3028/2002 στηρίζεται στο **άρθρο 24 του Συντάγματος**, το οποίο ορίζει ότι “η προστασία των μνημείων, παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους”.

➤ Άλλες Σημαντικές Νομοθετικές Πηγές

- **Σύμβαση της UNESCO (1970):**
«Για τα μέσα απαγόρευσης και παρεμπόδισης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης πολιτιστικών αγαθών».
→ Βάση για τη δίωξη του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων.
- **Σύμβαση της Χάγης (1954):**
«Για την προστασία της πολιτιστικής περιουσίας σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης».
→ Ειδικά άρθρα για τη σήμανση πολιτιστικών χώρων με το **σύμβολο της ασπίδας** (Blue Shield).
- **Σύμβαση της UNESCO για την Παγκόσμια Κληρονομιά (1972):**
→ Θέσπισε τη **Λίστα Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (UNESCO)**.
Κάθε χώρα αναλαμβάνει να διατηρεί και να προστατεύει τα μνημεία της διεθνούς σημασίας.
📌 Ελλάδα: 18 εγγεγραμμένα μνημεία (Μυκήνες, Δελφοί, Άθως, Μετέωρα, Ρόδος κ.ά.).

4.2 Φορείς και Οργανισμοί

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς προϋποθέτει **συντονισμό πολλών φορέων**, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

➤ Εθνικοί Φορείς

1. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΥΠΠΟΑ)

- Είναι ο κεντρικός φορέας για την εφαρμογή του Ν. 3028/2002.
- Εποπτεύει τα **κρατικά μουσεία**, τις **Εφορείες Αρχαιοτήτων**, τα έργα **αναστήλωσης** και τη **συντήρηση** μνημείων.
- Διαμορφώνει πολιτικές για την προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

2. Εφορείες Αρχαιοτήτων

- Είναι περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΠΟΑ, με γεωγραφική αρμοδιότητα (π.χ. Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας).
- Αρμοδιότητες:

- Επιτήρηση αρχαιολογικών χώρων και μουσείων.
- Έλεγχος έργων σε προστατευόμενες ζώνες.
- Συντήρηση, καθαριότητα, τεκμηρίωση και φύλαξη εκθεμάτων.
- Εκπαίδευση και καθοδήγηση φυλάκων.
- Διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

3. Αρχαιολογική Υπηρεσία (Α.Υ.)

- Ιστορικά, είναι η πρώτη κρατική υπηρεσία της Ελλάδας (από το 1833).
- Σήμερα λειτουργεί υπό το ΥΠΠΟΑ, με επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό (αρχαιολόγους, συντηρητές, φύλακες, μηχανικούς).

4. Το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ)

- Διαχειρίζεται τα έσοδα από εισιτήρια, πωλητήρια, εκδόσεις και άδειες φωτογράφισης.
- Χρηματοδοτεί έργα συντήρησης, προβολής και προστασίας αρχαιολογικών χώρων.

5. Οργανισμός Ανάπτυξης Πολιτιστικού Περιβάλλοντος (ΟΔΑΠ)

- Σύγχρονος φορέας (διάδοχος του ΤΑΠΑ) που διαχειρίζεται τα οικονομικά και τις υποδομές πολιτισμού.

6. Τοπική Αυτοδιοίκηση και Περιφέρειες

- Συμβάλλουν σε έργα ανάδειξης και συντήρησης πολιτιστικών χώρων (π.χ. φωτισμοί, οδοί πρόσβασης, τουριστική προβολή).

➤ Διεθνείς Οργανισμοί

1. UNESCO (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό)

- Θεσπίζει διεθνείς συμβάσεις προστασίας.
- Διατηρεί τη **Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς**.

- Παρέχει τεχνική βοήθεια και χρηματοδότηση για έργα συντήρησης.

2. ICOM (International Council of Museums)

- Συμβούλιο Μουσείων που θέτει πρότυπα λειτουργίας για τα μουσεία.
- Έχει θεσπίσει τον **Κώδικα Δεοντολογίας του Μουσειακού Επαγγέλματος**.
- Στην Ελλάδα υπάρχει το **ICOM Ελλάδος** με δράσεις ενημέρωσης και εκπαίδευσης φυλάκων.

3. ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)

- Εξειδικεύεται στη διατήρηση και αποκατάσταση μνημείων και ιστορικών τόπων.
- Συμβουλεύει την UNESCO στις υποψηφιότητες για τη λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

4. Blue Shield International

- Ο “Ερυθρός Σταυρός” της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Προστατεύει μνημεία σε περιόδους πολέμου ή φυσικών καταστροφών.
- Συνεργάζεται με στρατιωτικές και πολιτικές αρχές για την αποτροπή ζημιών.

5. Europa Nostra

- Ευρωπαϊκή ομοσπονδία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Διοργανώνει τα **Βραβεία Ευρωπαϊκής Κληρονομιάς** (Europa Nostra Awards).

Συνοψίζοντας

Ο φύλακας μουσείων και αρχαιολογικών χώρων:

- Οφείλει να γνωρίζει το **βασικό νομικό πλαίσιο** (Ν. 3028/2002).
- Να κατανοεί ποιοι **φορείς** είναι υπεύθυνοι για τον χώρο εργασίας του.
- Να εφαρμόζει τις οδηγίες των Εφορειών και του ΥΠΠΟΑ.

- Να συνεργάζεται με την αστυνομία ή την πυροσβεστική όπου χρειάζεται.
- Να γνωρίζει ότι η προστασία είναι συλλογική ευθύνη, αλλά ξεκινά από την παρατήρηση και την άμεση αντίδρασή του.

5. Ο Ρόλος του Πολίτη και του Επισκέπτη

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν είναι μόνο έργο ειδικών ή κρατικών φορέων. Κάθε επισκέπτης ενός μουσείου ή μνημείου οφείλει:

- Να σέβεται τους κανόνες επίσκεψης (να μην αγγίζει τα εκθέματα, να μην γράφει στους τοίχους, να αποφεύγει φωτογραφίες με φλας όταν απαγορεύεται).
- Να διατηρεί τον χώρο καθαρό.
- Να λειτουργεί ως «πρεσβευτής» πολιτισμού, μεταφέροντας σε άλλους τη σημασία του σεβασμού και της διατήρησης της κληρονομιάς.

6. Σύνοψη

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί πολύτιμο θησαυρό, που εμπλουτίζει τη ζωή μας και συνδέει το παρελθόν με το μέλλον. Η προστασία της είναι καθήκον όλων: του κράτους, των ειδικών, αλλά και κάθε πολίτη. Με σεβασμό, υπευθυνότητα και συνεργασία, μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι τα μνημεία, οι παραδόσεις και τα τοπία που παραλάβαμε θα παραδοθούν ανέπαφα και στις επόμενες γενιές.

 Το κεφάλαιο αυτό μπορεί να συνοδευτεί με:

- Φωτογραφικό υλικό από μνημεία και άυλες παραδόσεις.
- Παράθεση της λίστας ελληνικών μνημείων UNESCO.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. Περιγραφή συμπεριφορών τουριστών/τριών ή επισκεπτών/τριών σε μουσειακούς χώρους βάσει εκπαιδευτικών επισκέψεων

Εισαγωγή

Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους είναι μέσο μη τυπικής μάθησης με διπλή αποστολή: εκπαιδεύουν και ταυτόχρονα εκθέτουν ευαίσθητα αντικείμενα και κοινό σε περιβάλλον όπου η συμπεριφορά καθορίζει την ασφάλεια και την ποιότητα της εμπειρίας. Η συστηματική κατανόηση και περιγραφή των συμπεριφορών των επισκεπτών επιτρέπει τον καλύτερο σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τη μείωση κινδύνων και την ενίσχυση της μάθησης.

Ορισμός — Τι μετράμε

«Συμπεριφορά επισκέπτη» ονομάζουμε τις παρατηρήσιμες ενέργειες και αντιδράσεις ενός ατόμου ή ομάδας στο χώρο: κίνηση, στάση μπροστά στο έκθεμα, χρήση κινητού/φωτογράφιση, χειροπιαστή επαφή, λεκτικές παρεμβάσεις, συμμόρφωση με οδηγίες κ.ά. Η καταγραφή αφορά τόσο ποσοτικά στοιχεία (π.χ. χρόνος μπροστά σε έκθεμα) όσο και ποιοτικά (π.χ. περιγραφή περιστατικού).

Τυπολογίες συμπεριφορών (πρακτική ταξινόμηση)

1.

Τύπος Επισκέπτη	Χαρακτηριστικά	Παιδαγωγική / Επαγγελματική Προσέγγιση
Ενεργός / Ερευνητής	Διαβάζει, ρωτά, παρατηρεί λεπτομέρειες.	Ενθαρρύνουμε διάλογο, παρέχουμε πληροφορίες.
Παθητικός Παρατηρητής	Απλώς κοιτά, χωρίς συμμετοχή.	Δίνουμε απλές ερωτήσεις/προτροπές (π.χ. «Τι σου θυμίζει αυτό το έκθεμα;»).
Selfie-Tourist / Social Media User	Φωτογραφίζει συνεχώς, αγνοεί πινακίδες.	Διακριτική υπενθύμιση κανόνων, θετική διατύπωση («επιτρέπεται η φωτογράφιση χωρίς φλας»).

Διαταρακτικός / Απρόσεκτος	Αγγίζει, φωνάζει, τρέχει, προκαλεί αναστάτωση.	Άμεση, ήρεμη και ευγενική παρέμβαση του φύλακα.
Ομαδική Δυναμική (σχολεία)	Επηρεασμένοι από δάσκαλο ή συμμαθητές.	Καθοδήγηση από εκπαιδευτικό, υπενθύμιση ορίων πριν την είσοδο.
Σεβαστικός / Προστατευτι κός	Σέβεται, επισημαίνει στους άλλους τους κανόνες.	Ενίσχυση και θετική αναγνώριση της συμπεριφοράς.

Κάθε τύπος έχει «δείκτες» — σημάδια στην πρακτική (π.χ. Selfie-Tourist: συνεχείς κινήσεις με το κινητό, εστίαση σε πλαίσια λήψης αντί σε περιεχόμενο).

Παράγοντες που καθορίζουν τη συμπεριφορά

- **Κίνητρο επίσκεψης:** Εκπαιδευτικά (σχολεία), πολιτιστικά, τουριστικά ή απλώς ψυχαγωγικά.
- **Ηλικία & σύνθεση ομάδας:** Παιδιά (περιέργεια), έφηβοι (εξερεύνηση/κοινωνική συμπεριφορά), ενήλικες (σεβασμός/ενδιαφέρον).
- **Πολιτισμικό υπόβαθρο:** Ορισμένοι πολιτισμοί έχουν πιο εκφραστική συμπεριφορά ή διαφορετική αίσθηση “σεβασμού” του χώρου.
- **Σχεδιασμός του χώρου:** Ευρύχωροι διάδρομοι, φωτισμός, καθίσματα και πινακίδες επηρεάζουν τη συμπεριφορά.
- **Ποιότητα ξενάγησης:** Ο ρόλος του ξεναγού ή εκπαιδευτικού είναι κρίσιμος για τον έλεγχο και τη συμμετοχή.
- **Επικοινωνωμένη πολιτική μουσείου:** Ξεκάθαρες οδηγίες, ορατές πινακίδες, ενημερωμένα φυλλάδια.

Επιπτώσεις των συμπεριφορών

- **Άμεση φθορά εκθεμάτων:** Φθορά ή αλλοίωση εκθεμάτων, ειδικά στα αρχαία αντικείμενα.(αποφλοιώσεις, ρωγμές, ρύπανση).
- **Μείωση εκπαιδευτικής αξίας:** Μείωση συγκέντρωσης, διακοπή ροής ξενάγησης.
- **Ανασφάλεια επισκεπτών / προσωπικού:** Πιθανότητα ατυχημάτων ή πανικού (π.χ. σε συνωστισμό).
- **Φήμη μουσείου** —Αρνητική εμπειρία για άλλους επισκέπτες, δυσφήμιση σε κοινωνικά δίκτυα.

- **Ψυχολογική Επίδραση** – Το προσωπικό κουράζεται, χάνει υπομονή ή ψυχραιμία.

Μέθοδοι παρατήρησης & τεκμηρίωσης

Η **παρατήρηση της συμπεριφοράς των επισκεπτών** αποτελεί ένα εργαλείο που βοηθά τους φύλακες, τους επιμελητές και τους εκπαιδευτικούς να αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των επισκέψεων, να εντοπίζουν προβληματικές καταστάσεις και να σχεδιάζουν διορθωτικές ενέργειες.

Είδη Παρατήρησης

Τύπος Παρατήρησης	Περιγραφή	Πλεονεκτήματα	Περιορισμοί
Άμεση Παρατήρηση	Ο παρατηρητής (φύλακας, εκπαιδευτικός) καταγράφει επιτόπου τη συμπεριφορά.	Ρεαλιστική εικόνα, φυσικό περιβάλλον.	Δύσκολο να καταγραφούν όλα τα περιστατικά.
Έμμεση Παρατήρηση	Μέσω κάμερας ασφαλείας ή σημειώσεων τρίτων (με σεβασμό στη νομοθεσία).	Ανάλυση μετά την επίσκεψη.	Ζητήματα προσωπικών δεδομένων.
Συμμετοχική Παρατήρηση	Ο παρατηρητής συμμετέχει στην ομάδα (π.χ. συνοδός τάξης).	Κατανόηση της ομαδικής δυναμικής.	Μειωμένη αντικειμενικότητα.

- **Checklist παρατήρησης** (π.χ. 10 σημεία: φλας, άγγιγμα, φωνές, χρόνος σε έκθεμα, χρήση κινητού, συμμόρφωση οδηγιών, συνωστισμός).
- **Ποσοτικές μετρήσεις**: αριθμός περιστατικών ανά ώρα, μέσος χρόνος κοντά σε έκθεμα. Αριθμός επισκεπτών ανά ομάδα ή ώρα.
- Μέση διάρκεια παραμονής σε αίθουσες.
- Συχνότητα παραβάσεων (π.χ. χρήση φλας ανά 50 επισκέπτες).

 Χρήση: Τα στοιχεία αυτά επιτρέπουν τη στατιστική αξιολόγηση (π.χ. ποιες αίθουσες προκαλούν περισσότερα περιστατικά).

- **Ποιοτικές σημειώσεις:** σύντομη περιγραφή περιστατικών, πρότυπες φράσεις.

Π.χ.

«Ομάδα μαθητών έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για το ρωμαϊκό μωσαϊκό· ωστόσο, χρειάστηκε υπενθύμιση να μην αγγίζουν την επιφάνεια.»

Αυτές οι σημειώσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για **εκπαιδευτική ανάλυση** και **ανατροφοδότηση προσωπικού**.

- **Ηθική & νομιμότητα:** σεβασμός προσωπικών δεδομένων, συναίνεση για βιντεοληψία.

Η παρατήρηση σε δημόσιο χώρο πρέπει να ακολουθεί:

- τον **Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (GDPR)**,
- την **ενημερωμένη συναίνεση** αν πρόκειται για βιντεοσκόπηση,
- τη **διασφάλιση ανωνυμίας** στις αναφορές.

 Ποτέ δεν καταγράφονται ονόματα ή αναγνωρίσιμα στοιχεία επισκεπτών.

Στρατηγικές πρόληψης & διαχείρισης

Η **πρόληψη** είναι πάντα αποτελεσματικότερη από την **αντιμετώπιση**. Σκοπός των στρατηγικών είναι να δημιουργηθεί ένα κλίμα **σεβασμού, κατανόησης και ενεργής συμμετοχής** χωρίς εντάσεις.

Πριν την Επίσκεψη

- **Προετοιμασία ομάδας:** Ενημέρωση για τους κανόνες του μουσείου, στόχους της επίσκεψης και επιθυμητή συμπεριφορά.
- **Διανομή φυλλαδίων / οδηγιών** με θετικό λόγο («πώς να απολαύσουμε το μουσείο με σεβασμό»).

- **Συνεργασία με εκπαιδευτικούς** (για σχολεία) ώστε να συμφωνηθεί κοινό πλαίσιο κανόνων.
- **Οπτικοακουστικό υλικό:** Σύντομα ενημερωτικά βίντεο ή αφίσες στην είσοδο.

Κατά τη Διάρκεια της Επίσκεψης

α) Θετική και Ήρεμη Παρουσία Φυλάκων

- Οι φύλακες στέκονται **σε καίρια σημεία** (όπου υπάρχουν ευαίσθητα εκθέματα ή υψηλή επισκεψιμότητα).
- Διατηρούν **φιλικό και διαθέσιμο ύφος**.
- Επεμβαίνουν **διακριτικά** και με **ήπιο λόγο**:

«Σας ευχαριστούμε που προσέχετε να μην αγγίζετε τα εκθέματα.»

β) Σχεδιασμός Εμπειρίας

- **Δομημένες διαδρομές** με καθαρή ροή επισκεπτών.
- **Ζώνες επαφής** όπου επιτρέπεται το άγγιγμα (αντίγραφα ή εκπαιδευτικά εκθέματα).
- **Σημεία ξεκούρασης** που μειώνουν τη βαρεμάρα και τις απρόσεκτες κινήσεις.

γ) Παιδαγωγικές Τεχνικές

- **Φύλλα εργασίας / δραστηριότητες** που κρατούν τα παιδιά ενεργά (π.χ. “βρες το αντικείμενο με το λιοντάρι”).
- **Ερωτήσεις - παιχνίδι** που κατευθύνουν τη συμπεριφορά προς τη μάθηση.
- **Ανάθεση ρόλων** (π.χ. ένας μαθητής “παρατηρητής κανόνων”).

Αντιμετώπιση Ακατάλληλων Συμπεριφορών

- **Πρώτο επίπεδο:** Διακριτική υπενθύμιση (χαμηλόφωνη, φιλική).
- **Δεύτερο επίπεδο:** Ήρεμη εξήγηση της σημασίας του κανόνα («Τα φώτα φλας καταστρέφουν τα χρώματα»).

- **Τρίτο επίπεδο:** Ενημέρωση υπεύθυνου ή συνοδού ομάδας.
- **Τέταρτο επίπεδο:** Αν η συμπεριφορά είναι επικίνδυνη, ζητείται απομάκρυνση με ψυχραιμία και τήρηση πρωτοκόλλου.

Παράδειγμα φράσης σωστής παρέμβασης:

«Καταλαβαίνω ότι θέλετε να φωτογραφίσετε, αλλά εδώ το φλας απαγορεύεται για να προστατεύσουμε τα εκθέματα.»

Επικοινωνιακές Στρατηγικές

- Χρήση **θετικών μηνυμάτων** στις πινακίδες (“Απολαμβάνουμε τα εκθέματα με τα μάτια, όχι με τα χέρια”).
- **Σύμβολα** και **εικονίδια** για πολυπολιτισμικό κοινό.
- Ενίσχυση **καλών συμπεριφορών** (“Σας ευχαριστούμε που σέβεστε το χώρο!”).
- Δημιουργία **σχέσης εμπιστοσύνης** ανάμεσα σε φύλακες και επισκέπτες.

Συμπερασματικά

Η καταγραφή και ανάλυση συμπεριφορών είναι εργαλείο πρόληψης και βελτίωσης ποιότητας. Ο σωστός σχεδιασμός εκπαιδευτικών επισκέψεων, η εκπαίδευση προσωπικού και η επικοινωνία κανόνων αυξάνουν την ασφάλεια και τη μαθησιακή αξία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. Σύνθεση πρώτης εικόνας αναφορικά με την ασφάλεια των χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς, των επισκεπτών και του προσωπικού

Εισαγωγή

Η ασφάλεια σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς καλύπτει τρεις βασικούς άξονες:

- την προστασία των εκθεμάτων και των υποδομών,
- την ασφάλεια των επισκεπτών,
- και την ασφάλεια και ετοιμότητα του προσωπικού.

Η «πρώτη εικόνα ασφάλειας» είναι μια αρχική, πρακτική και συστηματική εκτίμηση του επιπέδου ασφάλειας ενός χώρου. Περιλαμβάνει:

- τον εντοπισμό κύριων κινδύνων,
- την αξιολόγηση της σοβαρότητας και της πιθανότητάς τους,
- και τη διατύπωση άμεσων προτάσεων μετριασμού.

Στόχος είναι να υπάρχει μια γρήγορη αλλά τεκμηριωμένη αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης, πάνω στην οποία μπορούν να βασιστούν οι περαιτέρω ενέργειες και σχεδιασμοί.

Βασικές έννοιες

- **Hazard (κίνδυνος):** πηγή πιθανής βλάβης (π.χ. ηλεκτρική εστία, εύφλεκτο υλικό).
- **Risk (ρίσκο):** συνδυασμός της πιθανότητας να συμβεί ένα συμβάν και της σοβαρότητας των συνεπειών του.
- **Vulnerability (ευαλωτότητα):** βαθμός ευπάθειας ενός αντικειμένου ή συστήματος σε συγκεκριμένο κίνδυνο.
- **Resilience (ανθεκτικότητα):** ικανότητα ενός οργανισμού ή χώρου να επανέλθει μετά από μια κρίση.
- **Mitigation (μετριασμός):** μέτρα που μειώνουν τον κίνδυνο ή τις επιπτώσεις του.
- **SOP (Standard Operating Procedure):** τυποποιημένη διαδικασία αντίδρασης, που καθορίζει ποιος κάνει τι, πότε και πώς.

Κύριες κατηγορίες κινδύνων

1. **Φυσικοί:** σεισμοί, πλημμύρες, ακραία καιρικά φαινόμενα, διάβρωση.
2. **Φωτιά / Θερμικά αίτια:** ηλεκτρικές βλάβες, εύφλεκτα υλικά, ανεπαρκής πυρασφάλεια.
3. **Ανθρώπινες απειλές:** βανδαλισμοί, κλοπές, επιθετικές συμπεριφορές, κοινωνικές αναταραχές.
4. **Τεχνικές βλάβες:** διακοπές ρεύματος, αποτυχία συναγερμών ή συστημάτων CCTV.
5. **Πλήθος / Crowd risk:** συνωστισμός, πανικός, δυσλειτουργία εξόδων.
6. **Υγειονομικοί κίνδυνοι:** αδιαθεσίες, επιδημίες, τραυματισμοί.
7. **Περιβαλλοντικοί παράγοντες:** υγρασία, σκόνη, θερμοκρασιακές διακυμάνσεις, ρύπανση.

Βήματα για μια αρχική αξιολόγηση κινδύνου (practical checklist)

1. **Καταγραφή χώρου:** Σχεδιάζεται χάρτης με τις εισόδους, εξόδους, διαδρομές επισκεπτών, σημεία φύλαξης και ευαίσθητα εκθέματα.
2. Εντοπίζονται ζώνες αυξημένης ευαλωτότητας (π.χ. περιοχές με αρχαία μάρμαρα ή πολύτιμα μεταλλικά αντικείμενα).
3. **Εντοπισμός πιθανών hazards** Πηγές φωτιάς, ηλεκτρικές εγκαταστάσεις, κίνηση μηχανημάτων, επικίνδυνες στροφές διαδρομών, ολισθηρές επιφάνειες.
4. **Αξιολόγηση πιθανότητας/σοβαρότητας** (π.χ. υψηλό/μεσαίο/χαμηλό).
5. **Προτεραιοποίηση ρίσκων** (πρώτα ό,τι έχει υψηλό συνδυασμό πιθανότητας-σοβαρότητας).
6. **Προτεινόμενα μέτρα** Τεχνικά (συναγερμοί, κάμερες), οργανωτικά (κανόνες πρόσβασης), εκπαιδευτικά (σεμινάρια, ασκήσεις).
7. **Τεκμηρίωση & προγραμματισμός επανεξέτασης** Συμπλήρωση σύντομης φόρμας εκτίμησης κινδύνου και καθορισμός ημερομηνίας επανελέγχου (συνήθως ανά 6 ή 12 μήνες).

Βασικά τεχνικά & οργανωτικά μέτρα μετριασμού

- **Τεχνικά:** ανιχνευτές καπνού, συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης, CCTV με σαφείς πολιτικές διαχείρισης, back-up τροφοδοσία, φωτισμός ασφαλείας.
- **Οργανωτικά:** όρια ανά αίθουσα, χρονοθυρίδες (timed tickets), κανόνες κατά την επίσκεψη, εκπαίδευση προσωπικού.

- **Πυρασφάλεια:** πυροσβεστήρες προσβάσιμοι, εκπαίδευση προσωπικού, προσδιορισμένα σημεία συγκέντρωσης, Τακτικές ασκήσεις εκκένωσης.
- **Αντισεισμικά μέτρα:** στερεώσεις εκθεμάτων, ασφαλής τοποθέτηση βαριών αντικειμένων.

Σχέδια αντίδρασης — SOP Τυποποιημένη Διαδικασία Λειτουργίας (πρώτα βήματα)

Για κάθε συχνό περιστατικό (π.χ. αδιαθεσία επισκέπτη, μικρή φωτιά, βανδαλισμός) το SOP πρέπει να περιλαμβάνει: σκοπό, άμεσες ενέργειες (ασφάλεια ατόμων), υπεύθυνους, τρόπο κλήσης έκτακτων υπηρεσιών, καταγραφή περιστατικού, ενημέρωση διοίκησης και επανεξέταση μέτρων.

Ρόλοι προσωπικού & επικοινωνία

- **Φύλακας / φύλακες:** πρώτη γραμμή (παρατήρηση, αρχική παρέμβαση).
- **Υπεύθυνος βάρδιας / διεύθυνση:** αξιολογεί, αποφασίζει, συντονίζει τις κινήσεις.
- **Συντηρητές / επιστημονικό προσωπικό:** παρέχουν οδηγίες για την ασφαλή απομάκρυνση ή κάλυψη εκθεμάτων.
- **Εκπαιδευτικό προσωπικό / συνοδοί:** διαχείριση ομάδων και μαθητών.

Η **επικοινωνία** πρέπει να ακολουθεί σαφή ιεραρχία (αλυσίδα εντολών) και να βασίζεται σε **προκαθορισμένα κανάλια** (ενδοεπικοινωνία, κινητά υπηρεσίας, λίστα επαφών έκτακτης ανάγκης). Σε περίπτωση κρίσης, ένας υπεύθυνος επικοινωνεί με τα ΜΜΕ ή το κοινό — ποτέ πολλοί ταυτόχρονα.

Διαχείριση πλήθους & προσβασιμότητα

- **Έλεγχος ροής:** καθορισμός μονοδρόμων διαδρομών, περιορισμός εισόδου, σήμανση εξόδων.
- **Προσβασιμότητα:** ύπαρξη ραμπών, ανελκυστήρων, ειδικών διαδρομών για ΑμεΑ, θέσεων ανάπαυσης.
- **Στρατηγικές σχολικών επισκέψεων:** χωρισμός σε μικρές ομάδες, καθορισμένοι συνοδοί, χρήση προφορικών οδηγιών και σύντομων δραστηριοτήτων.
- **Προληπτικά μέτρα πανικού:** προσωπικό στις εξόδους, ενημερωτικά σήματα, ψύχραιμη καθοδήγηση.

Εκπαίδευση & ασκήσεις

Τακτικές ασκήσεις εκκένωσης, tabletop exercises (προσομοιωμένες κρίσεις), ανασκόπηση περιστατικών και ενημερώσεις SOP. Η εκπαίδευση πρέπει να περιλαμβάνει πρώτες βοήθειες, πυρασφάλεια και χρήση τεχνικών συστημάτων.

Τεκμηρίωση & βελτίωση

Κάθε συμβάν καταγράφεται σε **φύλλο αναφοράς** με ημερομηνία, ώρα, περιγραφή, εμπλεκόμενους και μέτρα που λήφθηκαν.

Οι αναφορές αρχειοθετούνται και αναλύονται σε τακτικά διαστήματα για να βελτιωθούν οι διαδικασίες SOP.

Δημιουργείται ένας **“κύκλος ασφάλειας”**:

Καταγραφή → Ανάλυση → Βελτίωση → Νέα αξιολόγηση.

Συμπερασματικά

Η «πρώτη εικόνα ασφάλειας» αποτελεί **θεμέλιο λίθο** της διαχείρισης κινδύνου στους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς.

Είναι **το πρώτο βήμα για τη δημιουργία μιας κουλτούρας ασφάλειας**, που ενώνει τεχνικά μέσα, οργανωτικά μέτρα και εκπαιδευμένη ανθρώπινη παρουσία.

Μέσα από σωστή προετοιμασία, συνεργασία και διαρκή εκπαίδευση, οι χώροι αυτοί μπορούν να είναι **ασφαλείς, προσβάσιμοι και ανθεκτικοί** — εξασφαλίζοντας τη **διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προστασία ανθρώπων και αξιών**.

Ενότητα 6. Προτεινόμενες Πρακτικές για την Ασφάλεια των Μουσείων και των Αρχαιολογικών Χώρων

Πρόλογος:

Το Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Πολιτιστικών Αγαθών του ASIS International (Το ASIS είναι ένας από τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς ασφάλειας. Οι κατευθυντήριες αυτές δεν είναι νόμοι αλλά **πρότυπα καλής πρακτικής**, δηλαδή λειτουργούν ως οδηγός που μπορεί να προσαρμόζεται ανάλογα με το μέγεθος, τον προϋπολογισμό και τη φύση του μουσείου) έχει υιοθετήσει τις «Προτεινόμενες Πρακτικές για την Ασφάλεια των Μουσείων» που περιγράφονται στο παρόν έγγραφο.

Οι «**Προτεινόμενες Πρακτικές**» δεν είναι πρότυπα και το παρόν έγγραφο δεν αποσκοπεί στη θέσπιση προτύπων. Ενώ οι υιοθετημένες συστάσεις είναι εθελοντικές, αντιπροσωπεύουν τη συνολική γνώμη των κορυφαίων εμπειρογνομόνων στον τομέα της ασφάλειας των μουσείων ως κατάλληλες για τους περισσότερους, αν όχι για όλους, τους φορείς.

Το Συμβούλιο αναγνωρίζει ότι τα μουσεία είναι τόσο ποικίλα στη φύση τους που θα υπάρξουν ορισμένα για τα οποία αυτές οι πρακτικές δεν ισχύουν. Τα μικρότερα μουσεία ειδικότερα ενδέχεται να δυσκολεύονται να συμμορφωθούν με τις συστάσεις του παρόντος.

Για παράδειγμα, μια πολύ σημαντική κατευθυντήρια γραμμή (4.10) ορίζει ότι κάθε μουσείο θα ορίσει ένα μέλος του προσωπικού ως Ανώτερο Υπεύθυνο Ασφαλείας (Chief Security Officer). Τα μικρότερα ιδρύματα δεν είναι υποχρεωμένα να προσλάβουν ένα μέλος του προσωπικού ειδικά για να υπηρετήσει ως Ανώτερος Υπεύθυνος Ασφαλείας. Αλλά, υιοθετώντας το πνεύμα αυτού του εγγράφου, το μικρό ίδρυμα θα ορίσει ένα υπεύθυνο άτομο να κατέχει αυτόν τον τίτλο και να είναι υπεύθυνο για αυτά τα καθήκοντα εκτός από τα τακτικά του καθήκοντα.

Η “πολυτέλεια” αλλά βασικό μέρος της διαχείρισης ενός μουσείου ή αρχαιολογικού χώρου.

Ορισμοί:

Αρμόδια Αρχή (Authority Having Jurisdiction): Το γραφείο, ο οργανισμός ή το άτομο που είναι υπεύθυνο για την έγκριση εξοπλισμού, εγκαταστάσεων, πολιτικών ή διαδικασιών.

Μουσείο (Museum): Ένας χώρος, ανεξάρτητα από την ακριβή ονομασία του, όπου το κοινό καλείται να δει, να χειριστεί ή να μελετήσει αντικείμενα που έχουν συγκεντρωθεί σε συλλογές.

Αντικείμενο (Object): Οποιοδήποτε καταγεγραμμένο ή μη καταγεγραμμένο αντικείμενο σε έκθεση ή αποθήκευση ως μέρος της συλλογής του μουσείου.

Ασφάλεια (Security): Η προστασία ανθρώπων και περιουσιακών στοιχείων από διάφορες απειλές και δυνητικές απειλές, χρησιμοποιείται εναλλακτικά με τη λέξη προστασία, η οποία περιλαμβάνει την πρόληψη και την προστασία από πυρκαγιά.

Προτεινόμενη Πρακτική (Suggested Practice): Μια πολιτική, διαδικασία ή σύστημα που προτείνεται ως ελάχιστο βήμα προς την παροχή σωστής προστασίας σε μια εγκατάσταση. Οι προτεινόμενες πρακτικές είναι μόνο συμβουλευτικές διατάξεις, δεν είναι «πρότυπα».

Συνιστώμενες Πρακτικές Προστασίας που Ισχύουν για Όλα τα Μουσεία

1.0 Καθήκον Προστασίας της Συλλογής

1.1 Είναι καθήκον όλων των φορέων εκμετάλλευσης μουσείων να λαμβάνουν **εύλογα μέτρα** για τη μείωση του κινδύνου μιας εύλογα προβλέψιμης απώλειας σε οποιοδήποτε αντικείμενο της συλλογής. Η έννοια του «εύλογου μέτρου» σημαίνει ότι κάθε ίδρυμα οφείλει να κάνει **ό,τι είναι ρεαλιστικά δυνατό** (π.χ. σωστές κλειδαριές, βασικό CCTV, εκπαιδευμένο προσωπικό) για να αποτρέψει προβλέψιμες απώλειες.

1.3 Εάν ένα αντικείμενο αξίζει να καταγραφεί στη συλλογή ενός μουσείου ή να δανειστεί για έκθεση, **αξίζει να προστατευθεί** στον βαθμό που περιγράφεται στο παρόν έγγραφο.

1.4 Είναι λογικό να προβλέπονται «κανονικές» απώλειες τυπικές για τις συλλογές, όπως **βανδαλισμός, τυχαία ζημιά, κλοπή, εκβιασμός ή λύτρα, πυρκαγιά ή καταστροφή**, και αυτά τα θέματα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται στις πολιτικές προστασίας. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι το μουσείο δεν πρέπει να στηρίζεται στην τύχη ή στην καλή πρόθεση των επισκεπτών, αλλά να έχει **γραπτές πολιτικές που προλαμβάνουν και διαχειρίζονται** αυτές τις “λογικές” ή προβλέψιμες απώλειες.

2.0 Προβλεψιμότητα Εγκλήματος

2.2 Οι φορείς εκμετάλλευσης μουσείων θα πρέπει να λαμβάνουν θετικά μέτρα για να ενημερώνονται για την τοπική εγκληματική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της τακτικής αίτησης στην αστυνομία να ενημερώνει τον φορέα για τυχόν εγκλήματα αγνώστων κατά προσώπων σε ακτίνα ενός μιλίου από τις εγκαταστάσεις. Η παρακολούθηση τοπικών εγκληματικών δεικτών είναι κρίσιμη. Στην Ελλάδα, αυτό σημαίνει συνεργασία με την **ΕΛ.ΑΣ.** και την τοπική αυτοδιοίκηση. Συχνά τα μουσεία αγνοούν την ανάγκη ενημέρωσης για εξωτερικούς κινδύνους (κλοπές, βανδαλισμούς, επιθέσεις).

2.5 Είναι ευθύνη των φορέων εκμετάλλευσης μουσείων να διατηρούν ένα σύστημα αναφοράς για την καταγραφή εγκλημάτων και σοβαρών περιστατικών που συμβαίνουν στις εγκαταστάσεις. Όπου το σύστημα αναφοράς αποδεικνύει μια τάση ή ένα μοτίβο σοβαρών περιστατικών, θα πρέπει να λαμβάνονται και να τεκμηριώνονται διορθωτικά μέτρα.

3.0 Προβλεψιμότητα Εγκλήματος Κατά της Συλλογής

3.1 Θα πρέπει να θεωρείται ότι οι απειλές για τη συλλογή, συμπεριλαμβανομένων του βανδαλισμού, της τυχαίας ζημιάς, της κλοπής, του εκβιασμού ή των λύτρων, της πυρκαγιάς ή της καταστροφής, είναι προβλέψιμες για οποιαδήποτε συλλογή.

3.4 Όταν τα αντικείμενα τίθενται σε διαμετακόμιση, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο. Ως εκ τούτου, ο Ανώτερος Υπεύθυνος Ασφαλείας θα πρέπει να ενημερώνεται και να συμβουλευέται πριν το αντικείμενο φύγει από το μουσείο, ώστε να μπορεί να παρασχεθεί επαρκής ασφάλεια κατά τη διαμετακόμιση. Δηλαδή έργα που μεταφέρονται για περιοδικές εκθέσεις σε άλλα μουσεία ή χώρες πρέπει να συνοδεύονται από **ασφαλιστικά πρωτόκολλα και ειδικά εκπαιδευμένους συνοδούς**.

4.0 Επάρκεια Προστασίας της Συλλογής

4.1 Ο όρος «προστασία» είναι ένα συνολικό πρόγραμμα σε ισχύ, το οποίο ενσωματώνει την «ασφάλεια» και την «πρόληψη πυρκαγιάς» με την καταστροφική και στρατηγική σχεδίαση και την ανάκτηση μετά την κλοπή.

4.4 Κάθε μουσείο θα πρέπει να διαθέτει ένα γραπτό πρόγραμμα προστασίας και γραπτές πολιτικές και διαδικασίες.

4.9* Κάθε μουσείο θα πρέπει να έχει άτομα παρόντα ανά πάσα στιγμή που να εκτελούν καθήκοντα ασφαλείας. Σε μικρότερα ιδρύματα, αυτά τα καθήκοντα μπορούν να ανατεθούν σε κατάλληλα εκπαιδευμένο και ελεγμένο μη προσωπικό ασφαλείας, όπως ρεσεψιονίστ ή επιμελητές γκαλερί.

4.10 Ένα άτομο θα πρέπει να ορίζεται ως υπεύθυνο για την ασφάλεια. Όταν υπάρχει τμήμα προστασίας, το άτομο αυτό θα πρέπει να έχει τον τίτλο του **Ανώτερου Υπεύθυνου Ασφαλείας (Chief Security Officer)**.

4.13* Πρέπει να υπάρχει δέσμευση της διοίκησης του μουσείου ότι το πρόγραμμα ασφαλείας ισχύει για όλους και ότι κανείς, λόγω της θέσης, του βαθμού, του τίτλου ή οποιουδήποτε άλλου λόγου, δεν εξαιρείται από τη συμμόρφωση με τις πολιτικές και τους κανόνες που έχουν σχεδιαστεί για την προστασία της συλλογής, των επισκεπτών και του προσωπικού.

Πρακτικά, κάθε μουσείο πρέπει να διαθέτει:

- **Σχέδιο Ασφαλείας (Security Plan)**
- **Πολιτική Πυρασφάλειας**
- **Πλάνο Εκκένωσης & Ανάκαμψης**

- **Καθορισμένο Υπεύθυνο Ασφαλείας (CSO)**

Στην ελληνική πραγματικότητα, αυτός ο ρόλος συνήθως αναλαμβάνεται από **τον Προϊστάμενο Φυλάκων ή τον Διευθυντή**.

5.0 Πυροπροστασία

5.1 Κάθε μουσείο θα πρέπει να προστατεύεται από ένα σύγχρονο, ηλεκτρονικό **σύστημα ανίχνευσης πυρκαγιάς** που συμμορφώνεται με τον κώδικα NFPA 72 (National Fire Alarm Code) και είναι πιστοποιημένο από τα Εργαστήρια Underwriters' (UL) ή παρόμοιο αποδεκτό εργαστήριο δοκιμών.

5.3 Τα συστήματα ανίχνευσης πυρκαγιάς θα πρέπει να παρακολουθούνται σε μια δεύτερη τοποθεσία που είναι στελεχωμένη **24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα**.

5.6 Θα πρέπει να χρησιμοποιούνται **αυτόματα συστήματα πυρόσβεσης**. Το πιο αξιόπιστο σύστημα είναι το σύστημα καταιονισμού νερού (sprinkler system). Συνιστάται η εγκατάσταση συστημάτων καταστολής σε όλο το μουσείο, αλλά κατ' ελάχιστον, πρέπει να εγκαθίστανται συστήματα καταιονισμού σε όλους τους μη δημόσιους χώρους των κτιρίων.

5.14 Όλα τα μουσεία θα πρέπει να δημοσιεύουν και να εφαρμόζουν ένα **σχέδιο εκκένωσης**. Πρέπει να εφαρμόζεται **τουλάχιστον μία άσκηση πλήρους κλίμακας ετησίως** και όλο το προσωπικό πρέπει να συμμετέχει πλήρως.

Η πυρκαγιά αποτελεί τη **μεγαλύτερη απειλή** για μουσεία, μετά τη φυσική φθορά. Σημείωσε ότι πολλά ελληνικά μουσεία στεγάζονται σε **παλαιά κτίρια**, συχνά διατηρητέα, όπου η εγκατάσταση συστημάτων sprinklers ή πυρανίχνευσης είναι δύσκολη.

6.0 Συστήματα Συναγερμού Διάρρηξης και Ηλεκτρονικά Συστήματα Ασφαλείας

6.1 Όλα τα μουσεία θα πρέπει να διαθέτουν συστήματα ανίχνευσης εισβολής. Αυτά τα συστήματα θα πρέπει να παρακολουθούνται **24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα**.

6.3 Όλες οι **εξωτερικές πόρτες** θα πρέπει να διαθέτουν μαγνητικούς διακόπτες για να ειδοποιούν τον σταθμό παρακολούθησης όταν υπάρχει μη εξουσιοδοτημένο άνοιγμα,

6.6 Σε στρατηγικά σημεία σε όλο το κτίριο θα πρέπει να υπάρχει **ανίχνευση κίνησης** για τον εντοπισμό μη εξουσιοδοτημένης κίνησης ή ατόμων που παραμένουν μετά τις ώρες λειτουργίας.

6.7 Οι **αποθήκες συλλογών** θα παραμένουν κλειδωμένες ανά πάσα στιγμή και θα πρέπει να είναι συναγερμοί όταν δεν καταλαμβάνονται.

6.11 Επιλεγμένα αντικείμενα στην έκθεση ή στις προθήκες ενδέχεται να χρειάζονται πρόσθετη προστασία από **συσκευές ανίχνευσης** που είναι ενεργές 24 ώρες την ημέρα. Τα

αντικείμενα που μπορούν να κρυφτούν στο πρόσωπο, κάτω από ένα παλτό ή σε χαρτοφύλακα, πορτοφόλι ή κουτί θα πρέπει να εκτίθενται σε προθήκες.

6.13* Όποτε υπάρχει συναγερμός, θα πρέπει να υπάρχει **ανταπόκριση** στον συναγερμό από έναν εκπαιδευμένο αξιωματικό ασφαλείας ή άλλο άτομο με εκπαίδευση ασφαλείας. Οι συναγερμοί δεν πρέπει να αγνοούνται.

6.20 Τα συστήματα συναγερμού θα πρέπει να είναι ικανά να λειτουργούν κατά τη διάρκεια διακοπής ρεύματος για **τουλάχιστον 24 ώρες** με μπαταρίες, τροφοδοτικά, γεννήτριες ή άλλα μέσα

7.0 Έλεγχος και Ανάκτηση Κλειδιών

7.1 Όλα τα μουσεία θα πρέπει να εφαρμόζουν ορθές πρακτικές **ελέγχου και ανάκτησης κλειδιών** και να διαθέτουν γραπτή πολιτική.

7.2 Πρόσβαση σε κλειδί ή πρόσβαση σε χώρο φύλαξης κλειδιών θα πρέπει να δίνεται μόνο σε όσους το χρειάζονται.

7.3 Θα πρέπει να υπάρχουν **κλειδαριές καλής ποιότητας, ανθεκτικές στην παραβίαση** σε όλες τις εξωτερικές πόρτες και καταπακτές, είτε είναι ορατές είτε κρυμμένες.

7.4 Συνιστάται η χρήση **μηχανικού συστήματος κλειδιών με περιορισμούς (restricted keyway)**. Αυτό σημαίνει ότι τα κλειδιά δεν μπορούν να αντιγραφούν παρά μόνο από εξουσιοδοτημένο προσωπικό και μόνο με εξουσιοδοτημένη εντολή από τη διοίκηση του μουσείου. Τα συστήματα κλειδιών με περιορισμούς είναι μια βέλτιστη πρακτική ασφαλείας.

7.5 Όλα τα κλειδιά θα πρέπει να αριθμούνται ή να κωδικοποιούνται και να καταχωρούνται.

7.6 Η διανομή των κλειδιών πρέπει να περιορίζεται και να καταγράφεται η χορήγηση κάθε κλειδιού.

7.7 Όλα τα κλειδιά πρέπει να επιστρέφονται αμέσως στον **Ανώτερο Υπεύθυνο Ασφαλείας** ή στον εξουσιοδοτημένο εκπρόσωπό του όταν δεν χρησιμοποιούνται.

7.8 Εάν ένα κλειδί χαθεί, ο **Ανώτερος Υπεύθυνος Ασφαλείας** θα πρέπει να ενημερώνεται αμέσως και η κλειδαριά που ανοίγει αυτό το κλειδί πρέπει να αλλαχθεί αμέσως.

7.9 Η χρήση κλειδοθήκης υψηλής ασφαλείας για την αποθήκευση όλων των εφεδρικών κλειδιών και των κλειδιών που δεν χρησιμοποιούνται ενεργά ενθαρρύνεται έντονα.

7.10 **Τα κύρια κλειδιά (master keys)** πρέπει να αποφεύγονται. Όταν χρησιμοποιούνται, η χρήση τους θα πρέπει να περιορίζεται σε έναν πολύ μικρό αριθμό ατόμων.

7.11 **Ο Ανώτερος Υπεύθυνος Ασφαλείας** θα πρέπει να έχει τον έλεγχο όλων των κλειδιών του μουσείου.

Η σωστή **διαχείριση κλειδιών** είναι ένα από τα πιο υποτιμημένα αλλά κρίσιμα θέματα. Ένα χαμένο κλειδί ισοδυναμεί με **άνοιγμα ασφαλείας** σε ολόκληρο το κτίριο. Στα σύγχρονα μουσεία πλέον προτιμώνται **ηλεκτρονικές κάρτες πρόσβασης** με ιχνηλασιμότητα. Στην Ελλάδα, αρκετά μουσεία (π.χ. Μουσείο Ακρόπολης) χρησιμοποιούν **ηλεκτρονικά συστήματα RFID** για έλεγχο ποιος μπήκε/βγήκε πότε.

8.0 Εκπαίδευση Ασφαλείας

8.1 Όλοι οι υπάλληλοι ασφαλείας πρέπει να έχουν **γραφπές οδηγίες καθήκοντος** και να είναι πλήρως εκπαιδευμένοι στα καθήκοντά τους.

8.2 Η εκπαίδευση πρέπει να είναι **συνεχής και τεκμηριωμένη**.

8.3 Τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, οι υπάλληλοι ασφαλείας θα πρέπει να λαμβάνουν **επανεκπαίδευση** σε θέματα ασφάλειας, πυροπροστασίας, επικοινωνιών, περιπολιών και πρώτων βοηθειών, συμπεριλαμβανομένης της Καρδιοαναπνευστικής Αναζωογόνησης (ΚΑΡΠΑ).

8.4 Η εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνει τη χρήση του **εξοπλισμού** που χρησιμοποιείται, όπως ραδιοφωνική επικοινωνία, εξοπλισμό κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης (CCTV) και συστήματα συναγερμού.

8.5 Η εκπαίδευση του προσωπικού ασφαλείας θα πρέπει να περιλαμβάνει **εκπαιδευτικές επισκέψεις** σε όλους τους χώρους του κτιρίου του μουσείου.

9.0 Προσόντα Υπαλλήλου Ασφαλείας

9.1 Όλα τα μουσεία πρέπει να διαθέτουν **γραφπτά προσόντα** για τους υπαλλήλους ασφαλείας.

9.2 Οι απαιτήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν τουλάχιστον **έλεγχο ποινικού μητρώου και ιστορικού απασχόλησης**.

9.3 Όπου ενδείκνυται και είναι νόμιμο, θα πρέπει να απαιτείται **ψυχολογικός έλεγχος**.

9.4 Όπου ενδείκνυται και είναι νόμιμο, θα πρέπει να απαιτείται **έλεγχος χρήσης ναρκωτικών**.

9.5 Οι υπάλληλοι ασφαλείας θα πρέπει να είναι **σωματικά ικανοί** να εκτελούν τα καθήκοντά τους.

10.0 Εσωτερική Ασφάλεια

10.1 Τα μουσεία πρέπει να αναγνωρίζουν ότι οι **εσωτερικές απώλειες** (από υπαλλήλους, εθελοντές ή υπεργολάβους) αποτελούν έναν σημαντικό και προβλέψιμο κίνδυνο. Οι

εσωτερικές απώλειες (από προσωπικό ή εργολάβους) αποτελούν παγκοσμίως το 30–50% των περιστατικών απώλειας.

10.2 Θα πρέπει να υπάρχει ένα **γραφτό πρόγραμμα** εσωτερικής ασφάλειας. Αυτό σημαίνει πως κάθε μουσείο πρέπει να διαθέτει **επίσημο, καταγεγραμμένο και εγκεκριμένο σχέδιο** που να περιγράφει: **1. Πώς προστατεύεται η συλλογή και τα δεδομένα του μουσείου από εσωτερικές απειλές 2. Ποιες διαδικασίες εφαρμόζονται για την πρόληψη, ανίχνευση και αντιμετώπιση ύποπτων ενεργειών** εκ των έσω. Τα μουσεία δεν κινδυνεύουν μόνο από εξωτερικούς δράστες (διαρρήκτες, βανδάλους, εμπόρους τέχνης), αλλά και από **εσωτερικές απώλειες** — δηλαδή περιπτώσεις όπου: κάποιος εργαζόμενος ή συνεργάτης **αφαιρεί αντικείμενα, παραποιεί καταγραφές, ή παραβιάζει κανόνες πρόσβασης** σε αποθήκες, αρχεία ή ψηφιακά δεδομένα. Αυτά τα περιστατικά είναι **δύσκολα να εντοπιστούν** αν δεν υπάρχει **σύστημα πρόληψης και ελέγχου**, γιατί το άτομο που τα προκαλεί συνήθως γνωρίζει καλά το μουσείο και τις αδυναμίες του.

10.3 Το μουσείο θα πρέπει να πραγματοποιεί **προληπτικό έλεγχο** σε όλους τους υπαλλήλους, εθελοντές και υπεργολάβους πριν την πρόσληψη/την έναρξη εργασίας.

10.4 Οι υπάλληλοι που φεύγουν από το μουσείο θα πρέπει να υποβάλλονται σε **έλεγχο αποχώρησης** (exit interview/check).

10.5 Όλοι οι υπάλληλοι θα πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι σχετικά με το **κόστος των απωλειών**.

10.6 Θα πρέπει να υπάρχει **σύστημα αναφοράς** για την καταγραφή ύποπτων δραστηριοτήτων.

10.7 Θα πρέπει να υπάρχει **εσωτερικός έλεγχος** από τον Ανώτερο Υπεύθυνο Ασφαλείας για να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με τις πολιτικές ασφαλείας.

10.8 Οι **χώροι εργασίας** του προσωπικού θα πρέπει να είναι προστατευμένοι από πρόσβαση του κοινού.

10.9 **Οι καθρέπτες επιτήρησης** (convex mirrors) σε γωνίες, όπου η θέαση είναι περιορισμένη, ενθαρρύνονται.

11.0 Έλεγχος Πρόσβασης

11.1 Όλα τα μουσεία πρέπει να διαθέτουν **γραφτή πολιτική** ελέγχου πρόσβασης. Πρέπει να υπάρχει **επίσημο, καταγεγραμμένο και εγκεκριμένο έγγραφο** που καθορίζει: **ποιοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης** σε συγκεκριμένους χώρους (π.χ. αποθήκες, εργαστήρια, διοικητικά γραφεία, αίθουσες εκθέσεων),

πότε επιτρέπεται η πρόσβαση (μόνο εντός ωραρίου, με άδεια, σε ειδικές περιπτώσεις),

και με ποιον τρόπο γίνεται η είσοδος (π.χ. με κάρτα, κλειδί, συνοδεία προσωπικού ασφαλείας ή καταγραφή στο βιβλίο εισόδου).

Η πολιτική ελέγχου πρόσβασης είναι ο τρόπος με τον οποίο το μουσείο καθορίζει ποιος έχει το δικαίωμα να εισέλθει σε κάθε χώρο.

Δεν μπορεί, για παράδειγμα, ο καθένας να μπει στην αποθήκη συλλογών ή στο εργαστήριο συντήρησης — χρειάζεται εξουσιοδότηση, ταυτοποίηση και καταγραφή.

Η ύπαρξη γραπτής πολιτικής εξασφαλίζει ότι όλοι γνωρίζουν τους κανόνες και ότι τηρείται ίση μεταχείριση, χωρίς “εξαιρέσεις”.

11.2 Όλοι οι υπάλληλοι, εθελοντές και υπεργολάβοι θα πρέπει να φέρουν **ταυτότητα** με φωτογραφία.

11.3 Θα πρέπει να υπάρχει **σύστημα καταγραφής** (log) όλων των επισκεπτών, συμπεριλαμβανομένων των υπεργολάβων.

11.4 Όλες οι **εξωτερικές πόρτες** θα πρέπει να είναι κλειδωμένες όταν το μουσείο είναι κλειστό.

11.5 Ο **έλεγχος πρόσβασης** είναι ο καλύτερος τρόπος για να διασφαλιστεί ότι δεν θα εισέλθουν μη εξουσιοδοτημένα άτομα.

11.6 Όλες οι πόρτες θα πρέπει να διαθέτουν **μηχανισμούς κλειδώματος** που εμποδίζουν την είσοδο όταν το κτίριο είναι κλειστό.

11.7 Θα πρέπει να υπάρχει **έλεγχος ταυτότητας** των ατόμων που εισέρχονται μετά τις ώρες λειτουργίας.

12.0 Έλεγχος Δεμάτων

12.1 Τα μουσεία πρέπει να διαθέτουν **γραπτή πολιτική** ελέγχου δεμάτων. Η πολιτική ταυτοποίησης και ελέγχου δεμάτων εξασφαλίζει ότι δεν εισέρχονται απαγορευμένα ή επικίνδυνα αντικείμενα (π.χ. αιχμηρά, εύφλεκτα).

12.2 Η πολιτική πρέπει να καθορίζει τον **τρόπο εξέτασης** δεμάτων, τσαντών, χαρτοφυλάκων και άλλων αντικειμένων που εισέρχονται ή εξέρχονται από τους χώρους.

12.3 Οι **υπάλληλοι ασφαλείας** πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι στην αναζήτηση.

12.4 Η αναζήτηση θα πρέπει να διεξάγεται μόνο με τη **συμβουλή νομικού συμβούλου** προκειμένου να συμμορφώνεται με όλους τους ισχύοντες νόμους και τα ατομικά συνταγματικά δικαιώματα.

12.5 Η διοίκηση του μουσείου θα πρέπει να αναζητήσει **νομική συμβουλή** για το εάν η πολιτική αναζήτησης πρέπει να επεκταθεί στους επισκέπτες.

12.6 Συνιστάται η χρήση **φωτογραφιών και σαρωτών** για την αναζήτηση. **Δηλαδή, στην πράξη σημαίνει:**

- Να χρησιμοποιούνται **σαρωτές τύπου X-ray (ακτίνες X)** ή **μεταλλικοί ανιχνευτές** για τον **έλεγχο δεμάτων, αποσκευών ή τσαντών** που εισέρχονται στο μουσείο,
- Να **φωτογραφίζονται ή καταγράφονται** ύποπτα δέματα ή ευρήματα για μελλοντική αναφορά,
- Να **μην ανοίγονται** δέματα χωρίς την παρουσία εξουσιοδοτημένου προσωπικού ή ασφάλειας,
- Και να **διατηρούνται αρχεία** (ημερομηνίες, φωτογραφίες, αποτελέσματα σάρωσης) για λόγους ιχνηλασιμότητας.

13.0 Στελέχωση

13.1 Κάθε μουσείο πρέπει να διαθέτει **επαρκή στελέχωση ασφαλείας** για την προστασία της συλλογής, των επισκεπτών και του προσωπικού.

13.2 **Ο Ανώτερος Υπεύθυνος Ασφαλείας** θα πρέπει να καθορίσει τον απαραίτητο αριθμό υπαλλήλων ασφαλείας.

13.3 Τα μουσεία θα πρέπει να στελεχώνουν την ασφάλεια με **το δικό τους προσωπικό** (in-house), εκτός εάν η χρήση ιδιωτικής εταιρείας φυλάξεως είναι η μόνη οικονομικά βιώσιμη επιλογή.

13.4 Οι υπάλληλοι ασφαλείας θα πρέπει να **περιπολούν** τακτικά σε όλους τους χώρους του μουσείου.

13.5 Οι περιπολίες θα πρέπει να γίνονται **όλο το 24ωρο**.

13.6 Οι περιπολίες θα πρέπει να **τεκμηριώνονται**.

13.7 **Η στελέχωση με μη μόνιμο προσωπικό** (part-time) ή εθελοντές δεν συνιστάται για τα καθήκοντα ασφαλείας.

13.8 Οι **εθελοντές** μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως προσωπικό υποστήριξης (π.χ. υποδοχή).

14.0 Ασφάλεια Αποθηκών Συλλογών

14.1 Οι χώροι αποθήκευσης συλλογών θα πρέπει να είναι **κλειδωμένοι** ανά πάσα στιγμή. Οι αποθήκες είναι «ο αθέατος θησαυρός» κάθε μουσείου. Περιέχουν συνήθως **90% των συλλογών**, που δεν εκτίθενται.

14.2 Θα πρέπει να υπάρχει **ελάχιστος αριθμός** ατόμων με πρόσβαση.

14.3 Η πρόσβαση θα πρέπει να γίνεται μόνο για **εξουσιοδοτημένους λόγους**.

14.4 Η πρόσβαση θα πρέπει να **καταγράφεται** (log).

14.5 Οι αποθήκες πρέπει να είναι **συναγερμοί** όταν δεν είναι κατειλημμένες.

14.6 Οι αποθήκες πρέπει να είναι **αδιάβροχες και πυράντοχες**.

14.7 Οι αποθήκες θα πρέπει να διαθέτουν **παγίδες** (traps) για την αποφυγή ζημιών από τρωκτικά και έντομα.

14.8 Οι χώροι αποθήκευσης συλλογών πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από **σωλήνες νερού** ή άλλους αγωγούς που δεν σχετίζονται με την πυρόσβεση.

14.9 Οι αποθήκες πρέπει να διαθέτουν **κατασκευαστικά χαρακτηριστικά** για να αποτρέπουν τη μη εξουσιοδοτημένη είσοδο.

14.10 Οι αποθήκες πρέπει να είναι εξοπλισμένες με **νεκρές κλειδαριές υψηλής ασφαλείας** (high security deadbolt locks). Η **νεκρή κλειδαριά** είναι **μηχανισμός κλειδώματος** που **δεν μπορεί να ανοίξει χωρίς το σωστό κλειδί**, ακόμα κι αν κάποιος προσπαθήσει να παραβιάσει την πόρτα με εργαλεία ή πίεση. Διαφέρει από τις απλές κλειδαριές πομπού (όπως των γραφείων ή κατοικιών), γιατί **δεν έχει ελατήριο** που μπορεί να πιεστεί — γι' αυτό λέγεται και *dead* (νεκρή). Με άλλα λόγια, **η μπάρα της κλειδαριάς** (ο σύρτης) **μπαίνει βαθιά στο κάσωμα και παραμένει εκεί ακίνητη** μέχρι να γυρίσει το σωστό κλειδί.

14.11 Οι αποθήκες θα πρέπει να είναι εξοπλισμένες με **συσκευές ελέγχου πρόσβασης** με κάρτα ή βιομετρικά στοιχεία.

14.12 Οι ηλεκτρικές κλειδαριές θα πρέπει να είναι **αυτοκλειδούμενες, τύπου fail secure**.

14.13 Δεν θα πρέπει να είναι δυνατή η θραύση του παραθύρου, η είσοδος του χεριού και το άνοιγμα της πόρτας.

14.14 Η αποθήκευση συλλογών θα πρέπει να **τμηματοποιείται** ανά τμήμα ή ανά τύπο υλικού. **οι συλλογές δεν πρέπει να αποθηκεύονται όλες μαζί σε έναν ενιαίο χώρο**, αλλά **να χωρίζονται (τμηματοποιούνται) σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια**, όπως:

1. **Το είδος ή τμήμα συλλογής** (π.χ. προϊστορικά, κλασικά, βυζαντινά, λαογραφικά).
2. **Το υλικό του αντικειμένου** (π.χ. μέταλλο, ξύλο, ύφασμα, κεραμικό, λίθος, χαρτί).
3. **Την ευαισθησία του αντικειμένου** (π.χ. ευπαθή οργανικά υλικά ή ανθεκτικά λίθινα).

14.15 Μικρά, εύκολα προς κλοπή ή ιδιαίτερα πολύτιμα αντικείμενα θα πρέπει να **διαχωρίζονται** σε χρηματοκιβώτια ή άλλους ασφαλείς, κλειδωμένους περιέκτες εντός της αποθήκης.

14.16 Συνιστάται η χρήση **ντουλαπιών αποθήκευσης** (storage lockers/cabinets) με μοναδικά κλειδιά, για να περιοριστεί η πρόσβαση σε συγκεκριμένα άτομα.

14.17 Οι αποθήκες θα πρέπει να διαθέτουν **πυροσβεστήρες** εγκεκριμένους από τον συντηρητή και τον υπεύθυνο ασφαλείας.

14.18 **Οι πρωτεύοντες χώροι αποθήκευσης** δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως χώροι εργασίας και δεν πρέπει να φιλοξενούν συσκευές παραγωγής θερμότητας, όπως καφετιέρες.

14.19 Η χρήση **καταιονιστήρων** (sprinklers) πρέπει να είναι μια καλά μελετημένη απόφαση από την ασφάλεια, τους επιμελητές/συντηρητές και τον μηχανικό πυροπροστασίας.

14.20 Οι **ξεναγήσεις** στις αποθήκες συλλογών πρέπει να αποφεύγονται. Όταν γίνονται, πρέπει να υπάρχει **γραπτή πολιτική** που να ορίζει τις διασφαλίσεις, το όριο ατόμων και την παρουσία εκπροσώπου ασφαλείας.

15.0 Διάφορες Συνιστώμενες Πρακτικές

15.1 Το μουσείο πρέπει να διαθέτει **Σχέδιο Αντιμετώπισης Καταστροφών**.

15.2 Το μουσείο θα πρέπει να διατηρεί **ασφαλιστική κάλυψη** για την πλήρη αξία των συλλογών. Η **ασφάλεια συλλογής (collection insurance)** καλύπτει **τα ίδια τα αντικείμενα του μουσείου**.

15.3 Το μουσείο θα πρέπει να διαθέτει **ασφάλεια ευθύνης**. Σε πρακτικούς όρους, προστατεύει το μουσείο από **απρόβλεπτα έξοδα δικαστηρίων, αποζημιώσεων ή νομικών διαδικασιών**. Ποια περιστατικά καλύπτει συνήθως

1. Τραυματισμός επισκέπτη

- Παράδειγμα: Κάποιος σκοντάφτει σε εκθεσιακό αντικείμενο ή γλιστράει στο δάπεδο.

2. Ζημιά σε περιουσία τρίτων

- Παράδειγμα: Ένα έργο τέχνης κατά λάθος πέφτει και καταστρέφει κάτι που ανήκει σε επισκέπτη ή εταιρεία.

3. Συμβάντα κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων

- Παράδειγμα: Σε μια έκθεση, μια δραστηριότητα προκαλεί ζημιές ή τραυματισμούς.

4. Λοιπές ευθύνες

- Παράδειγμα: Εργαζόμενοι ή εθελοντές προκαλούν ακούσια ζημιά σε αντικείμενα επισκεπτών ή τρίτων.

15.4 Οι συλλογές πρέπει να **καταγράφονται** και να λαμβάνονται φωτογραφίες υψηλής ποιότητας.

15.5 Θα πρέπει να υπάρχει **ετήσια απογραφή** των συλλογών.

15.6 Θα πρέπει να υπάρχει ένα **γραφτό σχέδιο ανάκτησης** μετά την κλοπή. Το μουσείο πρέπει να διαθέτει **σχεδιασμένη, τεκμηριωμένη διαδικασία** που καθορίζει **τι πρέπει να γίνει εάν κλαπεί ένα αντικείμενο** από τη συλλογή. Δεν πρόκειται μόνο για την άμεση αντίδραση, αλλά και για τον τρόπο **ανίχνευσης, αναφοράς και ανάκτησης** των αντικειμένων. Οι συλλογές είναι πολύτιμες και μερικές φορές **μοναδικές**, οπότε η γρήγορη αντίδραση αυξάνει τις πιθανότητες ανάκτησης.

15.7 Το μουσείο θα πρέπει να διαθέτει **πολιτική χρήσης** εξοπλισμού βιντεοσκόπησης. Το μουσείο **πρέπει να έχει γραπτές οδηγίες ή πολιτική** που καθορίζει **πώς χρησιμοποιείται, ποιος έχει πρόσβαση και πώς φυλάσσονται τα βίντεο** από τις κάμερες ασφαλείας. Δεν πρόκειται μόνο για την ύπαρξη καμερών, αλλά για **σωστή και νόμιμη χρήση τους**. **1.** Εξασφαλίζει ότι η χρήση των καμερών είναι **νόμιμη και διαφανής**. **2.** Προστατεύει το μουσείο από **νομικά προβλήματα** και παραβίαση της ιδιωτικότητας. **3.** Εξασφαλίζει ότι οι πληροφορίες από τις κάμερες είναι **αξιόπιστες και χρησιμοποιούνται σωστά** σε περίπτωση περιστατικού.

16.0 Προτεινόμενα Προσόντα Υπαλλήλου Ασφαλείας

Αυτή η ενότητα περιέχει λεπτομερείς προτάσεις για τα προσόντα των υπαλλήλων ασφαλείας (π.χ. ηλικία, εκπαίδευση, εμπειρία, φυσική κατάσταση, έλεγχος ιστορικού, κ.λπ.).

17.0 Προτεινόμενος Προληπτικός Έλεγχος Υπαλλήλων Μουσείου Πριν την Πρόσληψη

17.1 Το μουσείο πρέπει να αναγνωρίσει τον **κίνδυνο** που ενέχουν οι υπάλληλοι και οι εργολάβοι.

17.2 **Ο βαθμός του ελέγχου** θα πρέπει να ποικίλλει ανάλογα με το επίπεδο πρόσβασης του υπαλλήλου στη συλλογή, σε άλλα πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία, και στο επίπεδο επαφής με το κοινό.

17.3 Καθορίζονται **Τρία Επίπεδα Ευπάθειας** (Level 1: Ελάχιστη πρόσβαση, Level 2: Γενική διοικητική πρόσβαση, Level 3: Άμεση πρόσβαση στη συλλογή/χρηματικά διαθέσιμα) με ανάλογες απαιτήσεις ελέγχου.

17.4 Συνιστώνται λεπτομερή βήματα ελέγχου, όπως: έλεγχος ποινικού μητρώου, επαλήθευση εκπαιδευτικού υποβάθρου, έλεγχος προηγούμενης απασχόλησης (τα τελευταία 10 έτη), λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και προαιρετικά τεστ προσωπικότητας ή ναρκωτικών.

17.4.5 **Δεν πρέπει να εξαιρείται κανένας υπάλληλος**, ανεξαρτήτως θέσης, τίτλου ή φήμης (π.χ. μελετητές, διευθυντικά στελέχη), από τον κατάλληλο επίπεδο ελέγχου.

Συμπέρασμα

Οι πρακτικές που προτείνονται δεν είναι υποχρεωτικές, αλλά βασίζονται στην εμπειρία ειδικών απ' όλο τον κόσμο. Μπορούμε να τις δούμε σαν **οδηγίες καλής λειτουργίας** που κάθε μουσείο, μικρό ή μεγάλο, μπορεί να προσαρμόσει ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητές του.

Κεντρική ιδέα είναι ότι η **πρόληψη** είναι το σημαντικότερο κομμάτι της ασφάλειας. Δηλαδή, να μπορούμε να **προβλέπουμε πιθανούς κινδύνους** — όπως κλοπές, βανδαλισμούς, πυρκαγιές ή ακόμα και ατυχήματα — και να έχουμε **ξεκάθαρες διαδικασίες** για το πώς θα τους αντιμετωπίσουμε.

Για αυτό, κάθε μουσείο πρέπει να έχει:

- **Γραπτές πολιτικές** για την ασφάλεια, την πρόσβαση, την πυρασφάλεια και τη διαχείριση των κλειδιών.
- Έναν **υπεύθυνο ασφάλειας**, που να γνωρίζει και να συντονίζει όλα τα σχετικά θέματα.
- **Εκπαίδευση για όλο το προσωπικό**, ώστε όλοι να ξέρουν πώς να ενεργήσουν σε περίπτωση ανάγκης.
- **Συστήματα προστασίας** όπως συναγερμούς, κάμερες, σωστές κλειδαριές και καλά σχεδιασμένες αποθήκες.
- **Ασφαλιστική κάλυψη** και **σχέδιο ανάκαμψης**, σε περίπτωση που συμβεί κάτι απρόοπτο.

Θυμηθείτε:

Η ασφάλεια δεν είναι ευθύνη ενός μόνο ατόμου, αλλά **κουλτούρα που πρέπει να υπάρχει παντού** μέσα στο μουσείο. Όταν όλοι γνωρίζουν τις διαδικασίες, τότε μειώνονται οι κίνδυνοι και προστατεύεται καλύτερα η πολιτιστική μας κληρονομιά.

Με λίγα λόγια, η ασφάλεια δεν είναι απλώς ένα σύστημα. Είναι **τρόπος σκέψης και λειτουργίας** που εξασφαλίζει ότι τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι μπορούν να παραμείνουν ζωντανοί, ασφαλείς και προσβάσιμοι για τις επόμενες γενιές.

Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης Φυλάκων: Σχέδιο Ετοιμότητας & Αντιμετώπισης Καταστροφών

1. Εισαγωγή: Το Καθήκον της Προστασίας

Η προετοιμασία για μια καταστροφή είναι μία από τις πιο σημαντικές ενέργειες που μπορεί να κάνει ένα μουσείο για να διασφαλίσει τις συλλογές του και να προστατεύσει το προσωπικό και τους επισκέπτες από κινδύνους.

1.1 Τι Είναι το Σχέδιο Καταστροφών;

Το Σχέδιο Ετοιμότητας/Αντιμετώπισης Καταστροφών είναι μια **γραπτή πολιτική** που συνοδεύεται από **διαδικασίες**. Στόχος του είναι η πρόληψη βλαβών σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και η ελαχιστοποίηση των ζημιών που προκύπτουν από καταστροφές (ανθρωπογενείς ή φυσικές).

Το σχέδιο πρέπει να καλύπτει όλες τις σχετικές απειλές και κινδύνους και να είναι προσαρμοσμένο στις συγκεκριμένες συνθήκες και εγκαταστάσεις του μουσείου.

1.2 Γιατί Είναι Σημαντικό (Ο Ρόλος σας)

Ως φύλακες, είστε από τα πιο κρίσιμα άτομα για την προστασία του μουσείου. Δεν είστε απλώς άτομα φύλαξης του χώρου· είστε οι άνθρωποι που προστατεύετε την πολιτιστική κληρονομιά που ανήκει σε όλους. Τα αντικείμενα, οι συλλογές, τα κτίρια δεν είναι «του μουσείου» στην πραγματικότητα – είναι **του κοινού**. Εσείς είστε οι πρώτοι που βλέπετε, εντοπίζετε και αναφέρετε οποιοδήποτε κίνδυνο πριν αυτός εξελιχθεί σε καταστροφή.

Ένα ισχυρό Σχέδιο Καταστροφών βοηθά το μουσείο να διαφυλάξει τις **συλλογές**, τα **κτίρια**, το **προσωπικό** και τους **επισκέπτες**.

Το Σχέδιο Καταστροφών **δεν είναι χαρτί**. Είναι το εργαλείο που σας δίνει πρακτικές οδηγίες για να δράσετε γρήγορα, με σιγουριά, χωρίς πανικό — για να προστατέψετε ανθρώπους και πολιτισμό. Και αυτό είναι ο πυρήνας του ρόλου σας.

2. Απαιτούμενα Βασικά Στοιχεία του Σχεδίου (Ο Δικός σας Οδηγός Αναφοράς)

Το Σχέδιο Ετοιμότητας και Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης είναι το βασικό εργαλείο που καθοδηγεί το προσωπικό σε κάθε πιθανό σενάριο κρίσης. Ως φύλακες, πρέπει να γνωρίζετε τα κύρια στοιχεία του, ώστε να μπορείτε να ενεργήσετε με σιγουριά και συντονισμό.

- Περιλαμβάνει σχέδια ετοιμότητας και αντίδρασης για όλες τις σχετικές έκτακτες ανάγκες και απειλές (**φυσικές, μηχανικές, βιολογικές και ανθρώπινες**).
- Αντιμετωπίζει τις ανάγκες του **προσωπικού**, των **επισκεπτών**, των **δομών** και των **συλλογών**. Δηλαδή όχι μόνο τα αντικείμενα — αλλά και την ασφάλεια των ανθρώπων και του κτιρίου

- Καθορίζει πώς θα **προστατευθούν**, θα **εκκενωθούν** και θα **ανακτηθούν** οι συλλογές σε περίπτωση καταστροφής. *Παράδειγμα:* ποια αντικείμενα έχουν προτεραιότητα να μετακινηθούν πρώτα, πώς συσκευάζονται προσωρινά, πού μεταφέρονται προσωρινά.
- Περιλαμβάνει **διαδρομές εκκένωσης** και **σημεία συγκέντρωσης** για τους ανθρώπους. *Παράδειγμα:* αν ξεσπάσει φωτιά — πού βγάζουμε κόσμο, από ποια πόρτα, πού σταματάμε έξω για καταμέτρηση.
- **Αναθέτει ατομικές ευθύνες** για την εφαρμογή κατά τη διάρκεια καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Π.χ. ποιος ειδοποιεί πυροσβεστική, ποιος ανοίγει εξόδους, ποιος συνοδεύει ΑΜΕΑ, ποιος επικοινωνεί με διευθυντή συλλογών.
- Αναφέρει στοιχεία επικοινωνίας για τις σχετικές **υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης και αποκατάστασης**.
- Περιλαμβάνει **κατόψεις**. Για να ξέρετε πού είναι οι εξοδοί, οι πυροσβεστήρες, οι αποθήκες, τα αδύναμα σημεία, τα συστήματα συναγερμού.

3. Διαδικασίες Άμεσης Αντιμετώπισης (Προτεραιότητες Φύλακα)

Όταν συμβαίνει μια έκτακτη ανάγκη, εσείς και το υπόλοιπο προσωπικό χρειάζεστε σαφή καθοδήγηση για το πώς πρέπει να ανταποκριθείτε.

3.1 Προτεραιότητα #1: Ανθρώπινη Ασφάλεια

Οι διαδικασίες αντίδρασης πρέπει πάντα να εστιάζουν **πρώτα στην ανθρώπινη ασφάλεια**, και στη συνέχεια να αντιμετωπίζουν τις εγκαταστάσεις και τις συλλογές.

Οι διαδικασίες αντίδρασης έκτακτης ανάγκης καλύπτουν καταστάσεις όπως:

- Πυρκαγιά
- Ιατρική έκτακτη ανάγκη
- Βανδαλισμός, Κλοπή
- Απειλή για βόμβα, Ενεργός δράστης (Active Shooter)
- Εισροή νερού (π.χ. πλημμύρα, σπασμένοι σωλήνες)
- Διακοπή ρεύματος (Ηλεκτρική βλάβη), Μηχανική βλάβη

3.2 Πληροφορίες Επαφής Έκτακτης Ανάγκης (Γνώση Βασικών Στοιχείων)

Είναι ζωτικής σημασίας για εσάς να γνωρίζετε **ποιον να καλέσετε** σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Αυτό περιλαμβάνει:

- Τοπικές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης (Αστυνομία, Πυροσβεστική).
- Τον **Υπεύθυνο Ασφαλείας** ή συντονιστή έκτακτης ανάγκης.
- Άλλα μέλη του προσωπικού (σύμφωνα με την αλυσίδα διοίκησης).

3.3 Σχέδια Εκκένωσης (Η Ευθύνη σας)

Το σχέδιο εκκένωσης είναι ένα από τα πιο κρίσιμα τμήματα του Σχεδίου Καταστροφών. Ως φύλακας, έχετε την ευθύνη να γνωρίζετε ακριβώς πώς θα κινηθείτε και πώς θα καθοδηγήσετε τους επισκέπτες σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

- Πρέπει να δίνετε οδηγίες για την **έξοδο από το κτίριο** και να διασφαλίζετε ότι **οι επισκέπτες αποχωρούν**.
- **Οδηγίες για Επισκέπτες:** Πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι επισκέπτες αποχωρούν με ασφάλεια, χωρίς πανικό.
- Πρέπει να περιλαμβάνονται **ειδικές οδηγίες** για την εκκένωση **επισκεπτών με αναπηρία** ή την καθοδήγησή τους σε συγκεκριμένη τοποθεσία όπου μπορούν να τους εντοπίσουν οι διασώστες.

3.4 Πληροφορίες Εγκαταστάσεων (Τι Πρέπει να Γνωρίζετε)

Ως προσωπικό ασφαλείας, πρέπει να γνωρίζετε συγκεκριμένες πληροφορίες για τις εγκαταστάσεις:

- Πού βρίσκονται οι **πυροσβεστήρες**.
- Πού βρίσκονται οι **διακόπτες διακοπής** ρεύματος και νερού.
- Πού βρίσκονται οι **πίνακες συναγερμού**.
- **Κατόψεις** όλου του κτιρίου, με σημειωμένες βασικές τοποθεσίες (π.χ. έξοδοι κινδύνου).

3.5 Έντυπα και Λίστες Ελέγχου

Στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Καταστροφών, τα έντυπα και οι λίστες ελέγχου είναι εργαλεία που βοηθούν το προσωπικό να οργανώνει, να καταγράφει και να παρακολουθεί την αντίδρασή του κατά τη διάρκεια ή μετά από μια έκτακτη ανάγκη.

Τύποι εντύπων και λιστών

1. Τεκμηρίωση κατάστασης συλλογών (Condition Reports):

- Πρόκειται για έντυπα όπου καταγράφεται η **κατάσταση κάθε αντικειμένου πριν και μετά το περιστατικό**.
- Βοηθά να εντοπιστούν άμεσα οι ζημιές και να προτεραιοποιηθούν οι ενέργειες διάσωσης.
- **Παράδειγμα:** Ένας πίνακας που έπαθε υγρασία από πλημμύρα θα καταγράφεται με φωτογραφία, σημείωση για το υλικό και την έκταση της ζημιάς.

2. Λίστες ελέγχου για συγκεκριμένες καταστάσεις:

- Είναι προκαθορισμένα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για διαφορετικά περιστατικά.
- **Παράδειγμα:** Λίστα για πυρκαγιά:
 - Ενεργοποίηση συναγερμού
 - Εκκένωση επισκεπτών
 - Έλεγχος επισκεπτών με αναπηρία
 - Κλείσιμο ηλεκτρικού ρεύματος
 - Επικοινωνία με πυροσβεστική

3. **Λίστες επαφών έκτακτης ανάγκης:**

- Περιλαμβάνουν αριθμούς τηλεφώνου και στοιχεία επικοινωνίας για:
 - Πυροσβεστική, αστυνομία, ασθενοφόρο
 - Υπεύθυνο ασφαλείας
 - Συντονιστές αποκατάστασης και προσωπικό υποστήριξης

Σκοπός τους:

- Να βεβαιωθείτε ότι **κανένα βήμα δεν παραλείπεται** σε κρίσιμη στιγμή.
- Να κρατηθεί **τεκμηριωμένο ιστορικό** για τις ενέργειες και την κατάσταση των συλλογών.
- Να διευκολύνουν την **ανάκτηση και αποκατάσταση** μετά την καταστροφή.

4. Ανάκτηση και Ανασυγκρότηση (Μετά την Κρίση)

Αφού παρέλθει ο άμεσος κίνδυνος, απαιτούνται βήματα για την επιστροφή στις κανονικές λειτουργίες.

4.1 Καθαρισμός και Διάσωση (Salvage)

Το σχέδιο περιλαμβάνει διαδικασίες για:

- Τον καθαρισμό των εγκαταστάσεων.
- Τη **διάσωση των συλλογών** (salvage).
- Την **ιεράρχηση** των διαδικασιών, ώστε το προσωπικό (συμπεριλαμβανομένης της εξωτερικής βοήθειας) να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τον χρόνο του.

Προσοχή: Η ανασυγκρότηση των συλλογών περιλαμβάνει ειδικές τεχνικές διάσωσης για κάθε τύπο αντικειμένου (π.χ. χαρτί, ξύλο).

5. Διαδικασία Σχεδιασμού: Η Σημασία της Συμμετοχής

Το Σχέδιο Καταστροφών πρέπει να είναι ένα **ζωντανό έγγραφο**.

Σημαντικές Αρχές:

1. **Η Διαδικασία Μετράει:** Η διαδικασία δημιουργίας και εφαρμογής ενός σχεδίου είναι εξίσου σημαντική και επωφελής με το ίδιο το σχέδιο. Η συμμετοχή σας στη δημιουργία ή την ενημέρωση του σχεδίου οδηγεί σε **μεγαλύτερη κατανόηση**.
2. **Καθολική Συμμετοχή:** Η καθολική συμμετοχή του προσωπικού (συμπεριλαμβανομένων των φυλάκων) στη δημιουργία ενός μοναδικού σχεδίου καταστροφών είναι απαραίτητη.
3. **Εκπαίδευση:** Προτείνεται να προσφέρονται **ξεναγήσεις του μουσείου στους πρώτους ανταποκριτές** (π.χ. Πυροσβεστική) ώστε να εξοικειωθούν με τις εγκαταστάσεις. Η συμμετοχή σας σε αυτές τις επισκέψεις είναι κρίσιμη.
4. **Αποθήκευση Αντιγράφων:** Αντίγραφα του σχεδίου έκτακτης ανάγκης και των βασικών αρχείων πρέπει να φυλάσσονται **εκτός του χώρου** του μουσείου.

Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης Φυλάκων: Σχέδιο Ετοιμότητας & Αντιμετώπισης Καταστροφών

1. Το Θεμελιώδες Καθήκον

Η προετοιμασία για καταστροφές είναι ζωτικής σημασίας για τη διαφύλαξη των συλλογών και την προστασία του προσωπικού και των επισκεπτών από κινδύνους. Το Σχέδιο Ετοιμότητας/Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης (Σχέδιο Καταστροφών) είναι μια γραπτή πολιτική με διαδικασίες που αποσκοπούν στην πρόληψη βλάβης και στην ελαχιστοποίηση των ζημιών από καταστροφές (ανθρωπογενείς ή φυσικές).

Προτεραιότητα Ενέργειας σε Κρίση	Βασική Οδηγία
ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	Εστίαση πάντα στην Ανθρώπινη Ασφάλεια.
ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	Αντιμετώπιση των Εγκαταστάσεων (Facilities).
ΤΡΙΤΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	Αντιμετώπιση των Συλλογών.

2. Καθήκοντα Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης

Ως φύλακες, πρέπει να είστε πλήρως εκπαιδευμένοι στις διαδικασίες αντίδρασης για όλα τα προβλεπόμενα συμβάντα.

2.1 Τύποι Έκτακτης Ανάγκης που Πρέπει να Αντιμετωπιστούν

Οι διαδικασίες αντίδρασης πρέπει να καλύπτουν:

- Πυρκαγιά
- Ιατρική έκτακτη ανάγκη
- Βανδαλισμός, Κλοπή
- Απειλή για βόμβα
- Ενεργός δράστης (Active Shooter)
- Εισροή νερού (π.χ. πλημμύρα, σπασμένοι σωλήνες)
- Ηλεκτρική διακοπή ή βλάβη

2.2 Διαδικασίες Εκκένωσης

- **Καθοδήγηση Εξόδου:** Πρέπει να παρέχετε οδηγίες για την έξοδο από το κτίριο και να διασφαλίζετε ότι οι επισκέπτες αποχωρούν.
- **Ειδικές Περιπτώσεις:** Πρέπει να γνωρίζετε τις οδηγίες για την εκκένωση επισκεπτών με αναπηρία ή την κατεύθυνσή τους σε συγκεκριμένη ασφαλή τοποθεσία όπου οι διασώστες μπορούν να τους εντοπίσουν.
- **Σημείο Συγκέντρωσης:** Το σχέδιο περιλαμβάνει τις **διαδρομές εκκένωσης** και τα **σημεία συγκέντρωσης** για τους ανθρώπους.

3. Γνώση των Εγκαταστάσεων και Βασικά Στοιχεία

Το Σχέδιο Καταστροφών περιλαμβάνει πληροφορίες για τις εγκαταστάσεις που είναι κρίσιμες κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Αυτά τα στοιχεία αποτελούν **άμεσο καθήκον γνώσης** για εσάς:

Κατόψεις (Floorplans)	Το σχέδιο πρέπει να περιλαμβάνει κατόψεις για ολόκληρη την εγκατάσταση.
Εξοπλισμός Πυρασφάλειας	Πρέπει να γνωρίζετε πού βρίσκονται οι πυροσβεστήρες
Σημεία Διακοπής	Πρέπει να γνωρίζετε πού βρίσκονται οι διακόπτες διακοπής (shutoffs) για το ρεύμα και το νερό .
Πίνακες Συναγερμού	Πρέπει να γνωρίζετε τη θέση των πινάκων συναγερμού
Επαφές Έκτακτης Ανάγκης	Το σχέδιο περιλαμβάνει λίστα επικοινωνίας για τοπικές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης (π.χ. Πυροσβεστική, Αστυνομία), τον Υπεύθυνο Ασφαλείας και άλλους συντονιστές.

4. Ευθύνη για τις Συλλογές

Αν και η ασφάλεια των ανθρώπων είναι η πρώτη προτεραιότητα, το σχέδιο πρέπει να καλύπτει και τις συλλογές.

- **Συγκεκριμένες Οδηγίες:** Το σχέδιο πρέπει να προσδιορίζει **πώς θα προστατευθούν, θα εκκενωθούν και θα ανακτηθούν** οι συλλογές σε περίπτωση καταστροφής.

- **Διαδικασίες Διάσωσης (Salvage):** Μετά την καταστροφή, το σχέδιο περιλαμβάνει διαδικασίες για τον καθαρισμό και τη **διάσωση των συλλογών**. Αυτές οι διαδικασίες πρέπει να είναι **ιεραρχημένες** ώστε η βοήθεια να χρησιμοποιεί τον χρόνο της αποτελεσματικά.

5. Συμμετοχή και Συνεχής Ετοιμότητα

- **Ατομικές Ευθύνες:** Το σχέδιο αναθέτει **ατομικές ευθύνες** για την εφαρμογή του κατά τη διάρκεια έκτακτων αναγκών. Πρέπει να γνωρίζετε επακριβώς τον ρόλο που σας έχει ανατεθεί.
- **Λίστες Ελέγχου:** Το σχέδιο μπορεί να περιλαμβάνει **έντυπα και λίστες ελέγχου** (checklists) ως παράρτημα για την τεκμηρίωση της ανταπόκρισης ή για συγκεκριμένες καταστάσεις (π.χ. λίστα ελέγχου για απειλή βόμβας).
- **Συνεργασία:** Η **καθολική συμμετοχή του προσωπικού** στη δημιουργία και την ενημέρωση του σχεδίου είναι απαραίτητη, καθώς η διαδικασία οδηγεί σε μεγαλύτερη κατανόηση του κρίσιμου γνώσης.
- **Εκπαίδευση Πρώτων Ανταποκριτών:** Το μουσείο μπορεί να προσφέρει **ξεναγήσεις στους πρώτους ανταποκριτές** (π.χ. Πυροσβεστική) ώστε να εξοικειωθούν με τις εγκαταστάσεις. Ως φύλακας, η παρουσία σας και η παροχή πληροφοριών είναι ζωτικής σημασίας σε αυτές τις επισκέψεις

Συμπέρασμα: Οι πρακτικές που προτείνονται δεν είναι υποχρεωτικές, αλλά βασίζονται στην εμπειρία ειδικών απ' όλο τον κόσμο. Ουσιαστικά μπορούμε να τις δούμε σαν οδηγίες καλής λειτουργίας που κάθε μουσείο, μικρό ή μεγάλο, μπορεί να προσαρμόσει ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητές του. Η ασφάλεια δεν είναι απλώς ένα σύστημα. Είναι τρόπος σκέψης και λειτουργίας που εξασφαλίζει ότι τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι μπορούν να παραμένουν ζωντανοί, ασφαλείς και προσβάσιμοι για τις επόμενες γενιές.

Περιστατικό: Κλοπή — Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας (17 Φεβρουαρίου 2012)

Σύντομο χρονολόγιο γεγονότων:

- 17 Φεβρουαρίου 2012, πρωί (≈07:30):** Δύο κουκουλοφόροι, οπλισμένοι (ένας φέρεται να είχε αυτόματο όπλο τύπου ΑΚ), εισήλθαν στο Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας την ώρα που η φύλακας του χώρου απενεργοποιούσε το συναγερμό για να αναλάβει υπηρεσία. Οι δύο ληστές, υπό την απειλή όπλου, έδεσαν και φίμωσαν τη γυναίκα. Κατόπιν έσπασαν προθήκες και αφαίρεσαν μεγάλο αριθμό μικρών, πολύτιμων αντικειμένων. [The Guardian+1](#)
- Άμεσα αποτελέσματα (Φεβρουάριος 2012):** Αναφορές μιλούν για **65–77 μικρά αντικείμενα** που εκλάπησαν — χάλκινα και πήλινα είδη, μικρές χάλκινες/χρυσές επιγραφές/δαχτυλίδια, αγγεία, μικροαντικείμενα που σχετίζονται με την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Αναφέρθηκε ειδικά ένα **χρυσό δαχτυλίδι ηλικίας αρκετών χιλιάδων ετών**, χάλκινο ειδώλιο αθλητή, μικρές ρόδες αρμάτων, λάμπες κ.ά. (περιγραφή αντικειμένων από διεθνή και ελληνικά ρεπορτάζ) και διέφυγαν πεζοί. Την περιοχή του Κοσκινά, δύο χιλιόμετρα από το Μουσείο φαίνεται να ήταν κρυμμένα τα περισσότερα από τα κλοπιμαία.
- Νοέμβριος 2012 (24–26/11/2012):** Η αστυνομία της Δυτικής Ελλάδας προχώρησε σε συλλήψεις — τελικά **συνελήφθησαν τρεις (τουλάχιστον) Έλληνες κατηγορούμενοι** και δηλώθηκε ότι **ανακτήθηκαν** τα περισσότερα/όλα τα κλεμμένα αντικείμενα μετά από έρευνες και διαπραγματεύσεις/παρακολουθήσεις. Στην περιοχή του Κοσκινά, δύο χιλιόμετρα από το Μουσείο φαίνεται να ήταν κρυμμένα τα περισσότερα από τα κλοπιμαία. Οι αστυνομικοί εκτιμούσαν πως όσοι εμπλέκονται σε υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας, δεν αποκλείεται να έρχονταν κάποια στιγμή σε επαφή με άτομα που πιθανόν να ήθελαν να πουλήσουν αρχαία αντικείμενα που είχαν κλαπεί από την Αρχαία Ολυμπία. Ετσι, σύμφωνα με πληροφορίες, αστυνομικοί της Ασφάλειας Πατρών έμαθαν τις προηγούμενες ημέρες πως ο Π. Π., 41 χρόνων, που έχει γεννηθεί στην Πάτρα και κατοικεί στα Σεπόλια Αττικής, είχε ένα αρχαίο χρυσό μυκηναϊκό δαχτυλίδι, για το οποίο έψαχνε αγοραστή. Το γεγονός κίνησε τις υποψίες των αστυνομικών, ότι πιθανόν ο 41χρονος να είναι εμπλεκόμενος στην υπόθεση της Αρχαίας Ολυμπίας, δεδομένου ότι ανάμεσα στα κλαπέντα ήταν και ένα χρυσό δαχτυλίδι – σφραγίδα με παράσταση ταυροκαθαψίων της Μυκηναϊκής περιόδου. Αμέσως σχεδιάστηκε η επιχείρηση για τον εντοπισμό του και ένας αστυνομικός κατάφερε να τον πλησιάσει, προσποιούμενος τον ενδιαφερόμενο αγοραστή. Ο 41χρονος ζητούσε για το δαχτυλίδι ενάμισι εκατομμύριο ευρώ, αλλά έπειτα από διαπραγματεύσεις κατέβασε τις απαιτήσεις του στα 300.000 ευρώ. Στη συνέχεια συμφώνησαν να συναντηθούν σε ξενοδοχείο της Πάτρας, προκειμένου να γίνει η αγοραπωλησία. Όταν ο αστυνομικός επιχείρησε να συλλάβει τον 41χρονο, ο τελευταίος τον απείλησε με όπλο. Εκείνη την ώρα επενέβησαν άλλοι αστυνομικοί που βρίσκονταν στον χώρο υποδοχής του ξενοδοχείου και τον ακινητοποίησαν.

Ταυτόχρονα συνέλαβαν στον ίδιο χώρο τους δύο συνεργούς του 41χρονου, τον Σ. Σ., 50 ετών, κάτοικο Πατρών, και τον Κ. Μ., 36 χρόνων, επίσης κάτοικο Πατρών. Οι τρεις συλληφθέντες αποκάλυψαν στους αστυνομικούς που είχαν κρύψει τα αρχαία αντικείμενα, και αστυνομικοί της Ασφάλειας Πατρών μετέβησαν στο χωριό Κοσκινά μαζί με αρχαιολόγους και τα εντόπισαν θαμμένα σε αγροτική περιοχή. Η μεγάλη κλοπή είχε γίνει τις πρωινές ώρες της 17ης Φεβρουαρίου. Η εξέλιξη της υπόθεσης επιβεβαίωσε τις αρχικές εκτιμήσεις των αστυνομικών, πως οι δράστες γνώριζαν την περιοχή. Και τούτο διότι με βάση μία κατάθεση που είχαν, κινήθηκαν πεζή κοντά στον σταθμό της Αρχαίας Ολυμπίας και στη συνέχεια φρόντισαν να κρύψουν γρήγορα τα κλοπιμαία σε ασφαλή γι' αυτούς περιοχή. Ετσι, σε περίπτωση που έπεφταν σε έλεγχο της Αστυνομίας, δεν θα κινούσαν τις υποψίες. [Αρχαιολογία Online+1](#)

- **Νοέμβριος 2013:** Τοπικά δικαστήρια επέβαλαν ποινές — στον βασικό κατηγορούμενο επιβλήθηκε **κάθειρξη 17 ετών**, σε άλλους εμπλεκόμενους ποινές 6–7 ετών (αναφορές ελληνικών μέσων). [LiFO+1](#)

Τι ακριβώς εκλάπη — (επιβεβαιωμένα, σύνοψη)

Αναφορές περιγράφουν ως κλαπέντα (δείγματα, όχι πλήρης κατάλογος):

- Χρυσό δαχτυλίδι περίπου 3.300 ετών (π.χ. πολύ παλιό μικρό κόσμημα),
- Χάλκινο ειδώλιο νικητή (μικρή μπρούτζινη μορφή αθλητή),
- Πηλινο αγγείο (ληκύθιο / αμφορίσκος),
- Κεραμικά και μεταλλικά μικροαντικείμενα: λάμπες, μικρές ρόδες αρμάτων, ειδώλια αλόγων/αρμάτων,
- Συνολικά ~65–77 τεμάχια μικρής μορφής, τα οποία είναι εύκολα να κρυφτούν/μεταφερθούν (για αυτό οι δράστες στόχευσαν τέτοια είδη). [Al Jazeera+1](#)

Σημεία στην πορεία της έρευνας / εξιχνίασης

- Η αστυνομία αξιοποίησε πληροφορίες για δίκτυο/ομάδα εμπόρων αρχαιοτήτων και τοπικές πληροφορίες· υπήρξε «παρακολούθηση/διαπραγμάτευση» με έναν από τους εμπλεκόμενους, που οδήγησε στις συλλήψεις τον Νοέμβριο 2012. Στη συνέχεια επετεύχθη η ανάκτηση των αντικειμένων και σχηματίστηκε δικογραφία

κακουργηματικού χαρακτήρα. [Αρχαιολογία Online+1](#)

- Δικαστικές αποφάσεις ένα χρόνο μετά επέβαλαν βαριές ποινές σε βασικούς ενόχους, στοιχείο που δείχνει ότι η υπόθεση είχε πλήρη δικονομική «ροή» (η έρευνα οδήγησε σε στοιχεία με επαρκή βαρύτητα για καταδίκη).

Ανάλυση ασφαλείας — Τι πήγε λάθος (πορίσματα / διδάγματα)

(Αυτά τα σημεία είναι χρήσιμα στο μάθημα: δείχνουν πρακτικά λάθη και βελτιώσεις)

1. Στόχευση κατά τη βάρδια / «κρίσιμος χρόνος»

Οι δράστες επέλεξαν τη στιγμή που η φύλακας απενεργοποιούσε/ενεργοποιούσε τον συναγερμό (shift change / πρωινή βάρδια) — στιγμές που η «ανθρώπινη ασπίδα» είναι ευάλωτη ή όταν γίνεται χειρισμός συστημάτων. Αυτό υποδεικνύει σχεδιασμό του χτυπήματος. (μάθημα: μη εκτέλεση ευάλωτων ενεργειών χωρίς συμπαράκολούθηση, χρήση διπλού ελέγχου στο άνοιγμα/κλείσιμο). [Greeka](#)

2. Απενεργοποίηση/εξουδετέρωση συναγερμού

Αναφορές αναφέρουν ότι οι δράστες πρώτα «απενεργοποίησαν» ή εξουδετέρωσαν τον συναγερμό. Αυτό δείχνει ή/και τεχνική γνώση (πώς λειτουργεί το σύστημα) ή προηγούμενη καταγραφή διαδικασίας (reconnaissance). (μάθημα: προστασία των χειριστηρίων συναγερμού, χρήση δύο-παραγόντων αποδέσμευσης, κώδικες έκτακτης απενεργοποίησης περιορισμένοι). [The Guardian+1](#)

3. Επιλογή «φορητών» αντικειμένων

Οι δράστες πήραν μικρά, εύκολα φορητά τεμάχια· αυτό τους επέτρεψε γρήγορη ληστεία και άμεση απομάκρυνση. (μάθημα: διαχωρισμός/θωράκιση ευπαθών μικροαντικειμένων — προθήκες με ανίχνευση/θωράκιση, περιορισμός πρόσβασης). [Al Jazeera](#)

4. Φυσική προστασία προθηκών — θραύση γυαλιών

Οι ληστές έσπασαν προθήκες — επομένως τα κριτήρια για «αλεξίσφαιρη/ανθεκτική» θωράκιση και επιπλέον αισθητήρες για «προσήμανση θραύσης» πρέπει να επανεξεταστούν. (μάθημα: θωρακισμένες προθήκες, ανίχνευση θραύσης γυαλιού, τοπικοί μικρο-συναγερμοί προθήκης). [TA NEA](#)

5. Μονή φύλαξη / διαδικασίες ασφαλούς ανάληψης ευθυνών

Το μουσείο είχε μόνο μία φύλακα σε κρίσιμο σημείο — μονή παρουσία αυξάνει ρίσκο. (μάθημα: πολιτική «τουλάχιστον δύο ατόμων» για κρίσιμες λειτουργίες, εκπαίδευση σε αντιμετώπιση ένοπλων επιτιθέμενων, απαγόρευση χειρισμών χωρίς δεύτερο παρατηρητή). [in.gr](#)

6. Σχέσεις με τοπική αστυνομία & παρακολούθηση

Η εξιχνίαση ήρθε μετά από προσεκτική αστυνομική δουλειά — δείχνει ότι συνεργασία & άμεση αναφορά περιστατικού είναι κρίσιμες. (μάθημα: πρωτόκολλα ειδοποίησης, συνεργασία/μηνύματα με Αστυνομία, διατήρηση/παρακολούθηση καταγραφών). [Αρχαιολογία Online](#)

Συγκεκριμένες προτάσεις-διδάγματα προς τους σπουδαστές (τι πρέπει να γράψουν / συζητήσουν στο μάθημα)

Κατηγοριοποίηση λαθών ασφαλείας:

- τεχνικά (συναγερμός / προθήκες),
- οργανωτικά (μονή βάρδια, απουσία διπλού ελέγχου),
- ανθρώπινα (εκπαίδευση / διαδικασίες χειρισμού συναγερμών).

«**Τι θα αλλάζατε**»: Συγκεκριμένες βελτιώσεις (π.χ. δύο-άτομα κατά την απενεργοποίηση, silent panic button, τοπικοί αισθητήρες προθήκης, CCTV με off-site monitoring, φυσική θωράκιση συγκεκριμένων ευπαθών αντικειμένων).

Οδηγός ενεργειών φύλακα σε περίπτωση κλοπής

Βασική αρχή: Πρώτα άνθρωποι — μετά εγκαταστάσεις — μετά συλλογές.
(Αν υπάρχει άμεση απειλή για ανθρώπους, πρώτα ασφάλεια/εκκένωση.)

A. Πριν συμβεί (πρόληψη / καθημερινή ρουτίνα)

1. Έλεγχος βάρδιας: επιβεβαίωσε ότι το logbook είναι συμπληρωμένο (ώρα ανάληψης/παραλαβής).
 2. Γρήγορος έλεγχος εξοπλισμού: συναγερμός ενεργός, CCTV σε εγγραφή, μπαταρίες / γεννήτρια OK.
 3. Κλειδαριές / προθήκες: βεβαίωσε ότι οι ευπαθείς προθήκες είναι κλειδωμένες και επιτηρούμενες.
 4. Καταγραφή αλλαγών/ύποπτων: αναφέρει κάθε ασυνήθιστο πριν φύγει η βάρδια.
 5. Μάθε εκ των προτέρων την αλυσίδα επικοινωνίας (CSO, διεύθυνση, τοπική Αστυνομία — αριθμός). Φέρε μαζί σου 2 μέσα επικοινωνίας αν είναι δυνατό.
-

B. Αν αντιληφθείς την κλοπή κατά τη διάρκεια (ενεργό περιστατικό)

1. Ασφαλής αποτίμηση της κατάστασης — αμέσως (0–1 λεπτό)

- Μην πλησιάσεις εάν οι δράστες είναι ακόμα μέσα και φαίνονται επικίνδυνοι/ένοπλοι.
- Μην προσπαθήσεις καταδίωξη ή αντιπαράθεση με δράστες.
- Αν οι δράστες έχουν αποχωρήσει: μπλοκάρισε την είσοδο *διακριτικά* (αν είναι ασφαλές) για να εμποδίσεις περαιτέρω πρόσβαση.

2. Άμεση ειδοποίηση (1–3 λεπτά)

- Κάλεσε την Άμεση Δράση / Αστυνομία (τοπικός αριθμός) και τον Υπεύθυνο Ασφαλείας (CSO) **αμέσως**.
- Αν υπάρχει panic button / silent alarm, ενεργοποίησέ το *αν δεν βάζει σε κίνδυνο ανθρώπους*.

3. Διατήρηση σκηνής & Ασφάλεια (3–10 λεπτά)

- Μην αγγίζεις ή μετακινείς τίποτα στη σκηνή.
- Απομάκρυνε επισκέπτες σε ασφαλή σημείο και ζήτησε να παραμείνουν (μπορούν να είναι μάρτυρες).
- Σημείωσε άμεσα: ώρα ανακάλυψης, ποιος ανακάλυψε, τι ακριβώς λείπει (αν είναι προφανές).
- Εξασφάλισε ότι οι άλλες εισόδους/έξοδοι είναι ασφαλείς (μην επιτρέπεις «αυθόρμητη» έξοδο επισκεπτών που θα αλλοιώσουν σκηνή).

4. Τεκμηρίωση πρώτης επαφής (5–20 λεπτά)

- Στάσου σε ασφαλή θέση και γράψε στο logbook: ώρα, όνομα, σύντομη περιγραφή.
- Φωτογράφησε (από απόσταση) την κατάσταση της προθήκης/παραθύρου/πόρτας *πριν αγγίξεις* οτιδήποτε — αυτό θα βοηθήσει την αστυνομία.
- Κράτησε όσους προλάβεις ως μάρτυρες (ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο) — μην πάρεις μακροσκελείς καταθέσεις, απλώς καταγραφή στοιχείων.

5. Συνεργασία με την Αστυνομία όταν φτάσει (20–60+ λεπτά)

- Μην διακόπτεις την αστυνομική διαδικασία. Παρέδωσε το logbook, τις φωτογραφίες και ό,τι έχεις καταγράψει.
- Παρέθεσε ακριβή αναφορά: τι είδες, πότε, ποια βάρδια, ποιος άλλος ήταν παρών.
- Μη μιλάς στα ΜΜΕ — μόνο η διοίκηση / εξουσιοδοτημένο πρόσωπο.

C. Μετά το συμβάν (τεκμηρίωση & αναθεώρηση)

1. Συμπλήρωση Αναλυτικής Αναφοράς Συμβάντος (εντός 24 ωρών) — απαραίτητα πεδία:

- Ημερομηνία / ώρα ανακάλυψης
- Ποιος ανακάλυψε / ποιος ήταν παρών
- Περιγραφή σκηνής (σπασμένα, ανοιχτά, σκόρπια αντικείμενα)
- Πιθανές διαδρομές διαφυγής / σημεία παραβίασης
- Αναφορά λειτουργίας συναγερμού / CCTV (ή όχι)
- Μάρτυρες (ονόματα & τηλέφωνα)
- Πρώτες φωτογραφίες (αρχεία)
- Οποιαδήποτε δήλωση/ενέργεια από Αρχές

2. Διατήρηση αποδεικτικών στοιχείων

- Κράτησε όλο το σχετικό υλικό (φωτογραφίες, logs, εγγραφές CCTV) *απόλυτα ανέπαφα* και παρέδωσέ τα στην αστυνομία/διοίκηση.
- Αν διαπιστώσεις βλάβη σε CCTV ή συναγερμό, κατέγραψε την ώρα και την αιτία (αν γνωρίζεις).

3. Συμμετοχή στην ανασκόπηση

- Συμμετοχή σε συνάντηση μετά το συμβάν με την διοίκηση.
- Καταγραφή βελτιώσεων, αναθεώρηση SOP: π.χ. αλλαγή σε policy «τουλάχιστον δύο άτομα» για απενεργοποίηση συναγερμού, επιπλέον αισθητήρες προθηκών, checklists προ-άνοιγματος.

D. Dos & Don'ts — Σύντομο φύλλο

DO

- Κράτα ψυχραιμία.
- Ειδοποίησε ΑΜΕΣΑ υπεύθυνους & Αστυνομία.
- Διατήρησε σκηνή & τεκμηριώσεις.
- Συνομιλούσε μόνο με εξουσιοδοτημένα άτομα (Αστυνομία / CSO).
- Κατέγραψε ονόματα/ώρες/παρατηρήσεις.

DON'T

- Μην καταδιώξεις ή συγκρουστείς με δράστες.
- Μην αγγίξεις/μετακινήσεις αποδεικτικά στοιχεία.
- Μην δώσεις δηλώσεις στα ΜΜΕ.
- Μην σβήσεις ηχητικά/οπτικά αρχεία (CCTV).
- Μην επιτρέψεις έξοδο χωρίς έλεγχο σε υπόπτους.

Η σωστή διαδικασία δεν είναι «δύσκολη» — είναι μέθοδος: **ψυχραιμία, άμεση ειδοποίηση, διατήρηση σκηνής, τεκμηρίωση, συνεργασία με Αρχές, μάθηση και βελτίωση SOP** (Τυποποιημένες Διαδικασίες Λειτουργίας ή Πρότυπες Λειτουργικές Διαδικασίες Ουσιαστικά είναι: Ένα σύνολο από γραπτούς κανόνες – πρωτόκολλα – οδηγίες που περιγράφουν ακριβώς βήμα προς βήμα τι πρέπει να κάνει το προσωπικό (σε εμάς: οι φύλακες) σε μια συγκεκριμένη κατάσταση.

Στην πράξη, ο φύλακας είναι ο πρώτος «φύλακας» του αποτυπώματος της σκηνής — η δουλειά του εκείνες τις πρώτες στιγμές καθορίζει πολύ την επιτυχία της έρευνας.

Κεφάλαιο: Επαγγελματικοί Κίνδυνοι Φυλάκων Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων

1. Εισαγωγή — Τι σημαίνει «Επαγγελματικός Κίνδυνος»

Ο **επαγγελματικός κίνδυνος** είναι κάθε πιθανότητα τραυματισμού, ασθένειας ή άλλης βλάβης που μπορεί να υποστεί ένας εργαζόμενος κατά την εκτέλεση της εργασίας του. Για τους **φύλακες μουσείων και αρχαιολογικών χώρων**, αυτοί οι κίνδυνοι είναι ιδιαίτεροι, γιατί το αντικείμενο εργασίας τους συνδυάζει:

- **φυσική παρουσία** σε εσωτερικούς ή εξωτερικούς χώρους,
- **ευθύνη για ανθρώπους και αντικείμενα**,
- **και διαρκή επαγρύπνηση.**

Η πρόληψη των επαγγελματικών κινδύνων είναι εξίσου σημαντική με την προστασία των εκθεμάτων — γιατί **ο άνθρωπος είναι το πρώτο “σύστημα ασφαλείας”** του μουσείου.

2. Κατηγορίες Επαγγελματικών Κινδύνων

2.1 Φυσικοί Κίνδυνοι

Προέρχονται από τις **περιβαλλοντικές συνθήκες** του χώρου εργασίας.

Παραδείγματα:

- Έκθεση σε **υψηλές ή χαμηλές θερμοκρασίες**, ειδικά σε αρχαιολογικούς χώρους χωρίς σκίαση ή θέρμανση.
- **Υγρασία**, σκόνη, κακή αεροκυκλοφορία σε υπόγεια μουσεία ή αποθήκες.
- **Ολισθηρά δάπεδα** από καθαριστικά ή βροχή.
- **Κακή φωταγωγή** σε νυχτερινές βάρδιες, που αυξάνει τον κίνδυνο ατυχημάτων.

Μέτρα πρόληψης:

- Εξοπλισμός με φακούς, ρούχα ανάλογα με τη θερμοκρασία, ανακλαστικά γιλέκα.
- Επαρκής αερισμός και απομάκρυνση υγρασίας.
- Τακτικός καθαρισμός και χρήση αντιολισθητικών υποδημάτων.

2.2 Μηχανικοί / Τεχνικοί Κίνδυνοι

Σχετίζονται με **μηχανήματα, ηλεκτρικά συστήματα και υποδομές.**

Παραδείγματα:

- Επαφή με **γυμνά καλώδια** ή πρίζες κοντά σε υγρασία.
- **Πτώση αντικειμένων** από προθήκες ή αποθήκες.
- Τραυματισμός κατά τον χειρισμό **βαριών θυρών ή μεταλλικών κιγκλιδωμάτων.**
- Κίνδυνος από **ανεπαρκή φωτισμό ασφαλείας** σε διακοπή ρεύματος.

Μέτρα πρόληψης:

- Αναφορά αμέσως κάθε τεχνικού προβλήματος.
- Εξοικείωση με τη θέση των **γενικών διακοπών ρεύματος.**
- Ποτέ άγγιγμα ηλεκτρικών συσκευών με βρεγμένα χέρια.
- Εκπαίδευση στη χρήση συστημάτων συναγερμού χωρίς πανικό.

2.3 Βιολογικοί Κίνδυνοι

Προκύπτουν από **ζωντανούς οργανισμούς ή περιβαλλοντικούς παράγοντες.**

Παραδείγματα:

- Επαφή με **σκόνη, μούχλα ή έντομα** σε αποθήκες αρχαιοτήτων.
- Δάγκωμα ή τσίμπημα από **έντομα, φίδια ή τρωκτικά** σε εξωτερικούς χώρους.
- Επαφή με **παλαιά υλικά ή χημικές ουσίες** που χρησιμοποιούνται στη συντήρηση.

Μέτρα πρόληψης:

- Χρήση **γαντιών, μασκών και μακριών ρούχων** σε ύποπτους χώρους.
- Καλή καθαριότητα και απολύμανση.
- Αναφορά σε προϊστάμενο αν εντοπιστούν ίχνη ζώων ή μούχλας.

- Αποφυγή αποθήκευσης τροφίμων στους χώρους φύλαξης.
-

2.4 Εργονομικοί Κίνδυνοι

Σχετίζονται με τον τρόπο εκτέλεσης της εργασίας και τη σωματική καταπόνηση.

Παραδείγματα:

- Πολύωρη ορθοστασία χωρίς διαλείμματα.
- Μονότονες κινήσεις, όπως συνεχής επιτήρηση οθονών ή περιπολίες.
- Μεταφορά ή ανύψωση βαρών χωρίς σωστή τεχνική.
- Κακή στάση σώματος κατά την επιτήρηση.

Μέτρα πρόληψης:

- Εναλλαγή καθηκόντων (περιπολία – έλεγχος – καθιστή επιτήρηση).
 - Χρήση ορθοπεδικών υποδημάτων και καθισμάτων με στήριξη μέσης.
 - Μικρά διαλείμματα για κίνηση και διάταση μυών.
 - Εκπαίδευση στη σωστή ανύψωση αντικειμένων.
-

2.5 Ψυχοκοινωνικοί Κίνδυνοι

Αφορούν το στρες, την πίεση και τη συμπεριφορά επισκεπτών ή συναδέλφων.

Παραδείγματα:

- Λεκτική ή σωματική επίθεση από επισκέπτες.
- Συναισθηματική κόπωση (burnout) από συνεχές άγχος ή νυχτερινές βάρδιες.
- Μοναχική εργασία σε απομονωμένα πόστα (ειδικά σε αρχαιολογικούς χώρους).

Μέτρα πρόληψης:

- Τακτική επικοινωνία με το κέντρο ασφαλείας.
 - Ενημέρωση για επιθετικούς ή ύποπτους επισκέπτες χωρίς αντιπαράθεση.
-

- Συμμετοχή σε προγράμματα υποστήριξης και ομαδικές ασκήσεις.
- Εναλλαγή βαρδιών για αποφυγή επαγγελματικής εξουθένωσης.

3. Ανθρώπινος Παράγοντας — Η Σημασία της Εκπαίδευσης

Οι περισσότερες επαγγελματικές απειλές **προλαμβάνονται με σωστή ενημέρωση και εκπαίδευση**. Ο **ανθρώπινος παράγοντας** είναι πάντα ο πιο κρίσιμος κρίκος στην αλυσίδα της ασφάλειας. Κανένα σύστημα, καμία κάμερα ή συναγερμός δεν μπορεί να αντικαταστήσει έναν **ενημερωμένο, προσεκτικό και ψύχραιμο φύλακα**.

Κάθε φύλακας πρέπει να γνωρίζει:

- τις **διαδικασίες ασφάλειας (SOPs)** του μουσείου, οι **Τυποποιημένες Διαδικασίες Λειτουργίας**, είναι ένα **σύνολο οδηγιών** που καθορίζουν **ακριβώς πώς πρέπει να ενεργεί ο φύλακας** σε κάθε κατάσταση — συνηθισμένη ή έκτακτη.,
- πώς να **αναφέρει άμεσα κινδύνους ή ατυχήματα**. Η έγκαιρη ενημέρωση μπορεί να **προλάβει ζημιές, τραυματισμούς ή απώλειες αντικειμένων**. Η σωστή ενημέρωση πρέπει να είναι **σύντομη, σαφής και αντικειμενική** — χωρίς υποθέσεις ή συναισθηματικούς χαρακτηρισμούς. *Πρακτική Συμβουλή:* Χρησιμοποιείτε πάντα το **“κανόνα των 5W”** στην αναφορά: **Who** (ποιος), **What** (τι συνέβη), **When** (πότε), **Where** (πού), **Why/How** (γιατί ή πώς συνέβη).
- πώς να **αντιδρά ψύχραιμα** χωρίς να θέτει σε κίνδυνο άλλους. Ο καλά εκπαιδευμένος φύλακας: **ενεργεί με βάση τις οδηγίες** του σχεδίου ασφάλειας, **δεν αυτοσχεδιάζει, καθοδηγεί τους επισκέπτες** ή συναδέλφους με ήρεμη, σταθερή φωνή, **δεν εγκαταλείπει τη θέση του** χωρίς εντολή, εκτός αν υπάρχει άμεσος κίνδυνος ζωής.

Η εκπαίδευση δεν τελειώνει με την πρόσληψη. Οι συνθήκες, οι απειλές και οι τεχνολογίες αλλάζουν — άρα και ο φύλακας πρέπει να **επανεκπαιδεύεται τακτικά**.

Τα μουσεία οφείλουν να οργανώνουν:

- **ασκήσεις εκκένωσης** (τουλάχιστον 1-2 φορές τον χρόνο),
- **σεμινάρια αντιμετώπισης κρίσεων**,
- **πρακτική εξάσκηση στη χρήση πυροσβεστήρα και ΚΑΡΠΑ**,
- **εισαγωγικά μαθήματα ψυχολογίας επισκέπτη και επικοινωνίας σε ένταση**.

Παράδειγμα:

Αν ένας φύλακας εντοπίσει διαρροή νερού κοντά σε προθήκη με ηλεκτρονικό φωτισμό, πρέπει να:

- ❶ Απομακρύνει τους επισκέπτες,
- ❷ Ειδοποιήσει άμεσα τον υπεύθυνο ασφάλειας,

- 3 Διακόψει το ρεύμα από το σημείο ασφαλείας,
- 4 Καταγράψει το περιστατικό στο φύλλο αναφοράς.

4. Ευθύνη του Μουσείου για την Επαγγελματική Ασφάλεια

Η ευθύνη για την επαγγελματική ασφάλεια ανήκει θεσμικά στο μουσείο, στην Εφορεία Αρχαιοτήτων ή στον φορέα που απασχολεί το προσωπικό φύλαξης. Αυτό σημαίνει ότι η διοίκηση **πρέπει να δημιουργεί συνθήκες εργασίας που προστατεύουν την υγεία και την ευημερία των εργαζομένων. Η υποχρέωση αυτή δεν είναι “ηθική” αλλά νομικά κατοχυρωμένη από τον Νόμο 3850/2010 (Κώδικας Υγείας και Ασφάλειας στην Εργασία).** Το μουσείο ή η υπηρεσία οφείλει:

- Να εφαρμόζει **προληπτικά μέτρα** σύμφωνα με τη νομοθεσία (Ν. 3850/2010). Το μουσείο υποχρεούται να διαθέτει **Γραπτή Εκτίμηση Επαγγελματικού Κινδύνου (ΓΕΕΚ)** — ένα έγγραφο που αναγνωρίζει και αξιολογεί όλους τους πιθανούς κινδύνους στο χώρο εργασίας.
- Να διαθέτει **ιατρική παρακολούθηση** και εκπαίδευση πρώτων βοηθειών. Πρέπει να υπάρχει **τεχνικός ασφαλείας και ιατρός εργασίας** (ιδιαίτερα σε μεγάλους φορείς, όπως μεγάλα μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους με προσωπικό πολλών ατόμων).
- Να παρέχει τα κατάλληλα **Μέσα Ατομικής Προστασίας. Φωσφορίζοντα γιλέκα** ή ρούχα ορατότητας για υπαίθριους χώρους. **Γάντια, μάσκες, καπέλα** για ηλιοπροστασία ή **αδιάβροχα** για εξωτερικές βάρδιες. **Φακούς, σφυρίχτρες, φορητούς ασυρμάτους και κινητά επικοινωνίας.** Η ευθύνη για τη **συντήρηση και αντικατάσταση** αυτών των μέσων είναι του μουσείου — όχι του εργαζόμενου.
- Να διασφαλίζει **ασφαλείς συνθήκες φωτισμού, εξαερισμού και εργονομίας. Επαρκής φωτισμός** ώστε να αποφεύγονται σκιές και ατυχήματα. **Επαρκής εξαερισμός** ή κλιματισμός — ειδικά σε υπόγειους χώρους ή αποθήκες. **Κατάλληλα έπιπλα** (καρέκλες με στήριξη πλάτης, γραφεία στο σωστό ύψος). **χώρος ανάπαυσης προσωπικού, τουαλέτες σε κοντινή απόσταση, διάλειμμα σε κάθε βάρδια**, ειδικά σε πολύωρη ορθοστασία.

5. Συμπεράσματα

Η ασφάλεια στους πολιτιστικούς χώρους δεν αφορά μόνο τα μνημεία ή τα εκθέματα — αφορά **πρώτα απ’ όλα τον άνθρωπο που τα προστατεύει.**

Ο καλά εκπαιδευμένος φύλακας: Ο φύλακας δεν είναι απλώς «παρατηρητής». Είναι **ενεργό μέλος** της πολιτιστικής διαχείρισης και **κρίσιμος κρίκος** στην πρόληψη κινδύνων.

- γνωρίζει τους κινδύνους του επαγγέλματός του,
- λειτουργεί προληπτικά,
- συνεργάζεται με τους υπεύθυνους ασφαλείας και
- συμβάλλει ουσιαστικά στην **προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της δικής του υγείας**. Κάθε πράξη του —από τον έλεγχο των θυρών έως την ευγενική καθοδήγηση του κοινού— συμβάλλει στη διατήρηση των εκθεμάτων και της εμπειρίας του επισκέπτη.
- **Προστατεύει τη δική του υγεία και ψυχραιμία**: Ένας φύλακας που εργάζεται σε ασφαλές, οργανωμένο περιβάλλον, με επαρκή εκπαίδευση και υποστήριξη, είναι πιο ικανός να προστατεύσει και άλλους.

Τελικό Μήνυμα

Η ασφάλεια στους πολιτιστικούς χώρους είναι **ένα σύστημα ανθρώπων, διαδικασιών και αξιών**.

Ο φύλακας είναι το θεμέλιο αυτού του συστήματος, γιατί ενώνει: **τη γνώση των πρωτοκόλλων, την υπευθυνότητα του επαγγελματία, και την ευαισθησία του ανθρώπου που προστατεύει την πολιτιστική κληρονομιά**.